

**Evolution of Iranian Accounting Principles' Textbook (Vol.1)
from 1960 to 2010**

Mansour Ghaderiazar

M.A. in Accounting, University of Sistan and Baluchestan,
mansourghaderi_acc@yahoo.com

Ahmad Nasser^{*}

Assistant Professor in Accounting, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.
(Corresponding Author) Nasser^{*}@acc.usb.ac.ir

Abstract

Purpose: Providing a theoretical background for improving the quality of Accounting educational textbooks

Methods: In this research 140 titles of Accounting Principle I (Vol. 1) textbooks are recognized and reviewed. First, from the 50 titles of the published books from 1960 until 2000 (ie. First four decades), eight titles which have been of the most effective and the most printed and sold books are reviewed one by one through a case study manner; then from the 90 titles published during the decade from 2001 until 2010 a randomly selected sample of 30 books is examined through a comparatively analytical method.

Results: Examining the three hypotheses reveal that firstly the huge number of "Accounting Principles I" textbooks published during the second period (from 2001 to 2010) have no significant changes and improvements in comparison with their former textbooks (published from 1960 to 2000) in the sense of their contexts and subjects; secondly the writing style and the structure of these books do not show significant deferences with each other; and thirdly these books refer to a very little number of particular resources.

Conclusions: during a unique decade (from 2001 to 2010) a huge number of educational textbooks titles as "Accounting Principles I" were published in Iran (In Persian language) which were mainly similar to each other. This issue can be recognized as a subject of plagiarism and/or at least as a subject of wasting resources for rewriting and republishing similar educational textbooks.

Contribution: As the first in its realm, this research absorbs the thinkers' attention to some sort of structural and contextual fruitlessness and stasis within Accounting educational publications in Iran and hence necessitate of rethinking about.

Keywords: Accounting Principles, Education, History of Accounting Education in Iran, Textbook, Writing Style

سیر تحول کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ در ایران از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۹۰

منصور قادری آذر

کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، mansourghaderi_acc@yahoo.com

احمد ناصری*

استادیار حسابداری، عضو هیأت علمی دانشگاه سیستان و بلوچستان (نویسنده مسئول) Nasseri@acc.usb.ac.ir

چکیده

هدف: ایجاد زمینه بهبود و ارتقای کیفیت متون درسی حسابداری

روش: در این مطالعه ۱۴۰ عنوان از کتاب‌های اصول حسابداری ۱ شناسایی و بازخوانی شده، ابتدا از مجموع ۵۰ عنوان کتاب منتشر شده از سال ۱۳۴۰ تا سال ۱۳۸۰، هشت عنوان از موثرترین و پرتیراژترینشان به صورت موردی بررسی و سپس از بین ۹۰ عنوان کتاب منتشره از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۹۰ یک نمونه ۳۰ تایی انتخاب و مورد تحلیل محتوا و بررسی تطبیقی قرار گرفته است.

یافته‌ها: آزمون فرضیه‌های سه‌گانه تحقیق نشان می‌دهد که اولاً کتاب‌های اصول حسابداری ۱ منتشره در دهه ۱۳۸۰ از لحاظ محتوا و موضوع، نسبت به کتاب‌های قدیمی‌تر تغییر قابل ملاحظه‌ای نیافته، ثانیاً سبک بیان، شیوه نگارش و ساختار کتاب‌های فوق نسبت به یکدیگر تفاوت معنی‌داری ندارد، و ثالثاً در تدوین این کتاب‌ها از منابع محدود و معینی استفاده شده است.

نتیجه‌گیری: در دهه ۱۳۸۰ موج لجام گسیخته‌ای از کتاب‌های مشابه تحت عنوان «اصول حسابداری ۱» منتشر و روانه بازار شده که اگر به صراحت مصداق سرقت علمی و ادبی نباشد حداقل می‌توان آن را مصداق اهدار منابع برای تولید و انتشار متون مشابه دانست.

دانش‌افزایی: این پژوهش، صاحب‌نظران و متولیان امر را متوجه نوعی ایستایی شکلی و محتوایی در متون درسی اصول حسابداری ۱ (تا قبل از سال ۱۳۹۰) و بالتبع ضرورت بازاندیشی در آن می‌کند.

واژگان کلیدی: آموزش حسابداری، کتاب اصول حسابداری ۱، تاریخ آموزش حسابداری ایران، تحلیل محتوای کتاب درسی، ساختار کتاب، سبک نگارش

۱- مقدمه

پویایی هر علمی در گرو نقد منصفانه آثار منتشر شده در آن است. بی تردید نگارش و پدیدآوردن یک اثر جدید در هر زمینه به بررسی و ارزیابی آثار منتشر شده قبل از آن و بررسی کاستی‌ها و نقاط قوت آن‌ها وابسته است (مکیان و دیگران، ۱۳۹۲؛ ۸۳). اجرای طرح‌های پژوهشی و مطالعات اصیل بدون آگاهی از پیشینه تحقیقات انجام شده، تقریباً غیر ممکن است. دسترسی به نتایج این مطالعات، زمینه را برای استفاده صحیح از این منابع فراهم می‌آورد و سطح پژوهش‌های علمی را ارتقا می‌بخشد (صالح، ۱۳۸۴؛ ۵۱). این ارزیابی‌ها منجر به آن می‌شود تا تجدید چاپ و انتشار کتاب‌های جدید با کاستی کمتر و نوآوری بیشتری انجام پذیرد.

در بین انواع مختلف کتاب، کتاب‌های درسی از اهمیت خاصی در رشد و توسعه علم و فناوری برخوردار است. کتاب درسی باید دارای ویژگی‌هایی باشد که آن را از کتاب عمومی (به معنای ابزار کسب اطلاعات عمومی) متمایز سازد. یک کتاب درسی دانشگاهی علاوه بر شیوه نگارش مطلب، از جنبه‌های دیگری چون جایگاه علمی نویسنده کتاب، اهمیت عنوان، تحلیل موضوعی اثر، سطح نگارش، ارتباط میان فصل‌ها، پردازش متن، استنادها، رویکردها، بررسی سوگیری، جامعیت، اعتبار و امثال این‌ها نیز قابل نقد و ارزیابی است (درودی، ۱۳۸۷؛ ۱۸۳-۱۷۷).

نشر کتاب‌های درسی، کمک‌درسی، پژوهشی و عمومی حسابداری و اکثراً هم مدعی تألیف و خلق اثر جدید، نه ترجمه یا بازنویسی و بازآفرینی آثار دیگران، در سال‌های اخیر افزایش چشم‌گیری داشته است. این پژوهش تلاش مقدماتی و مختصری است برای درکی دقیق‌تر و عمیق‌تر از وضعیت نشر در رشته حسابداری که با هدف ایجاد زمینه افزایش کیفیت کتاب‌های درسی این حوزه به تحلیل محتوای کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ می‌پردازد.

در زمینه تدوین و انتشار متون درسی و کتاب‌های پایه و مرجع حسابداری، طی نیمه اول قرن اخیر، گام‌های بلندی برداشته شده که با تلاش پیشگامانی چون سید مهدی خلیق رضوی، علی‌اصغر آموخته و مرتضی اعتماد برومند، در دهه ۱۳۲۰ آغاز و با کوشش‌های منظم و پیگیر استادان همایی چون اسماعیل عرفانی و حسن سجادی نژاد در دهه ۱۳۳۰ تداوم یافته است. این نهضت با پیگیری شماری از استادان و پژوهشگران حسابداری در دهه‌های بعد گستره و شتاب بیشتری یافته است. انتشار کتاب‌های متنوع و متعدد حسابداری، توسط مؤلفان و مترجمان مختلف به ویژه در سال‌های اخیر، پیامد این حرکت علمی است (علی‌مدد و ملک‌آرایی، ۱۳۶۷؛ ح).

این تلاش بی‌وقفه در تألیف و انتشار کتاب‌های گوناگون، برای پیشرفت علمی لازم بوده و هست. ولی افزایش تألیف و انتشار کتاب‌های درسی حسابداری، در همه احوال به هدف غائی خود که باید گسترش مرزهای دانش حسابداری باشد نائل نشده است. در مواردی مشاهده

می‌شود که تلاش‌ها و هزینه‌های مصروف برای نشر یک کتاب درسی صرفاً منتج به عرضه یک کتاب کاملاً تکراری و بدون نوآوری نسبت به کتاب‌های پیش از خود شده است. تعداد زیاد کتاب‌های درسی دانشگاهی که برای درس اصول حسابداری ۱ طی دو سه دهه گذشته منتشر شده، این سؤال را به ذهن متبادر می‌سازد که هدف از انتشار این همه کتاب با عنوان یگانه اصول حسابداری ۱ چیست؟ آیا به‌راستی تنوع کتاب‌های اصول حسابداری ۱ به معنای تنوع در روش‌ها و نوآوری در محتوای علمی آن‌هاست؟

یک احتمال قریب‌الوقوع هم ذهن محققان را به خود مشغول کرده است؛ به نظر می‌رسد بسیاری از کتاب‌هایی که در کتاب‌خانه ملی تحت عنوان اصول حسابداری ۱ و یا عناوین مشابه و هم‌تراز آن ثبت و فهرست شده، نزد توده اعضای خانواده دانشگاهی و حرفه‌ای حسابداری ناشناخته مانده باشد. بسیاری از آن‌ها در بازار کتاب جایی باز نکرده و به چاپ دوم نرسیده است. در شمارگان واقعی بسیاری از آن‌ها می‌توان تردید کرد. شاید تعداد بی‌شماری از این عناوین از سوی ناشران در گستره ملی توزیع نشده باشند؛ این امر با یک جستجوی ساده در فهرست کتاب‌های اصول حسابداری ۱ ثبت شده در کتابخانه ملی و تطبیق آن با فهرست مشابه در کتابخانه‌های دانشگاه‌های مراکز استان‌ها به وضوح مشخص می‌شود.

مسئله اساسی این است که آیا محتوای علمی، سبک نگارش، ساختار، لحن و بیان، استنادات، شیوه آموزش حسابداری، و یا دیگر وجوه هر یک از این کتاب‌های پرشمار اصول حسابداری ۱ نسبت به یکدیگر، آن گونه که مورد انتظار اهل علم است تفاوت قابل توجهی دارد؟ اگر چنین نباشد، انتشار یک کتاب تکراری اگر نه مصداق سرقت علمی و ادبی، دست‌کم مصداق اتلاف وقت و انرژی پژوهشگران و شاید هم اتلاف منابع کشور است. چنین به نظر می‌رسد که امروزه بیشتر دانشجویان برای یادگیری اصول حسابداری ۱ از عناوین مشخص و منابع محدودی استفاده می‌کنند. در این صورت چرایی انتشار عناوین پرشمار اصول حسابداری ۱ جدی‌تر، و ابهام در افزایش مستمر بهره‌وری و اثربخشی متون درسی حسابداری، عمیق‌تر خواهد شد.

بررسی مقالات منتشره در مجلات و همایش‌های علمی معتبر نشان می‌دهد که تاکنون هیچ تحقیقی به بررسی سیر تحول و نحوه نگارش کتاب اصول حسابداری ۱ در ایران نپرداخته است. پژوهش حاضر روند تغییرات محتوایی کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ را طی دوره ۵۰ ساله مبتدی به ۱۳۴۰ و منتهی به ۱۳۹۰ ارزیابی می‌کند. در ادامه مقاله پس از بیان مبانی نظری و پیشینه تحقیق، فرضیه‌های تحقیق تدوین و سپس در بخش بعدی با گردآوری و تحلیل داده‌های مورد نیاز نتایج تحلیلی مشاهدات در قالب نتیجه‌گیری ارائه می‌گردد.

۲- مبانی نظری، پیشینه و فرضیه‌های پژوهش

تغییرات شدید محیط اقتصادی و اجتماعی ایجاب می‌کند که آموزش حسابداری در تمام زیرشاخه‌های اعم از حسابداری مدیریت، حسابرسی، حسابداری بخش عمومی، سیستم‌های

اطلاعاتی، و غیره نیز در گذر زمان متناسب با شرایط جدید تغییر نماید (نوروش و مشایخی ۱۳۸۴: ۱۵۷؛ مشایخی و شفیع پور ۱۳۹۱: ۱۲۱؛ توسلی و دیگران ۱۳۹۶: ۹۷؛ باباجانی و خنکا ۱۳۹۶، باباجانی و دیگران ۱۳۹۷). باغومیان و رحیمی باغی (۱۳۹۰) به نارسایی‌های بنیادی نظام آموزش حسابداری ایران به گونه‌ای که توان کافی برای تربیت نیروهای متخصص برای مواجهه با تحولات اقتصادی ندارد، اشاره و به ضرورت تدوین سرفصل‌های جدید آموزشی، آموزش به روش‌های نوین و آموزش تفکر انتقادی تأکید می‌کنند. دیانتی دیلمی و پاکزاد (۱۳۹۶) اثربخشی آموزش حسابداری در دانشگاه‌ها را نامطلوب ارزیابی می‌کنند. دیانتی دیلمی و دیگران (۱۳۹۷: ۴۲) معتقدند فارغ‌التحصیلان حسابداری در حال حاضر مهارت و اثربخشی لازم برای پوشش وظایف حسابداری دادگاهی را ندارند. فخاری و دادگر (۱۳۹۶: ۱۶۴) احتمال می‌دهند که شاید به این دلیل آموزش‌های دانشگاهی از نیازهای واقعی بازار کار فاصله گرفته است که رشته حسابداری نتوانسته خود را همگام با پیشرفت‌های دیگر به‌روز کند. به هر تقدیر همان‌گونه که اعتمادی و فخاری (۱۳۸۳: ۷) اذعان کرده‌اند آموزش حسابداری از نیازهای حرفه‌ای فاصله گرفته و اکثر کتاب‌های آموزشی دانشگاهی نیز بدون ارائه مطالب منطبق بر نیازهای روز حرفه، حاوی مطالب ترجمه‌ای از استانداردهای کشورهای پیشرو حسابداری است و با استانداردهای ملی تطابق ندارد. مرور کلی تحقیقات حوزه آموزش حسابداری نشان می‌دهد که طی دو دهه گذشته میزان آمادگی فارغ‌التحصیلان حسابداری برای مواجهه با نیازهای روز حرفه اگر کمتر نشده باشد، بیشتر نشده است و در سال جاری نیز محققان حسابداری همان دردها و دغدغه‌های قدیمی را بیان می‌کنند. برای مثال رضایی (۱۳۹۷: ۸۹) نشان می‌دهد که کماکان یکی از موانع ده‌گانه پیشرفت حسابداری بخش عمومی، مشکلات آموزشی است.

کتاب و متن درسی یکی از مهم‌ترین اجزای سیستم آموزش دانشگاهی است. بی‌تردید ایجاد تحول در آموزش حسابداری مستلزم تغییر و تحول در کتاب‌ها و متون درسی آن است. مدرسان و پژوهشگران حسابداری که به صورت مداوم در محیط‌های علمی و آموزشی فعالند، به صورت ضمنی با نقاط ضعف و نارسایی‌های کتاب‌ها و متون درسی مواجه می‌شوند. البته این ضعف‌ها و نارسایی‌ها ثابت و همیشگی نیستند. طبیعی است که یک متن درسی در زمان و مکان خاصی ممکن است اثربخشی و کارایی بالایی داشته باشد. ولی به هر تقدیر از آن‌جا که محیط اقتصادی و اجتماعی همواره (هرچند آرام و نامحسوس) در حال تغییر است و ذائقه یا سلیقه دانشجویان و مخاطبان در طول زمان و در نسل‌های مختلف با یکدیگر تفاوت پیدا می‌کند طبیعی است که عملکرد متون ثابت درسی در طول زمان تغییر یافته و بازخورد نسل‌های متفاوت دانشجویی از آن یکسان نباشد. با این وصف یک کتاب درسی خوب که برای مثال در دهه شصت به عنوان «بهترین» کتاب شناخته شده و بسیار اثربخش بوده، ممکن است در دهه

نود با ذائقه و سلیقه مخاطبان جدیدش سازگار نباشد. بنا بر این متون درسی به صورت پیوسته مورد ارزیابی و نقد مدرسان و مخاطبان واقع شده و نقاط ضعف و نارسایی آن برجسته می‌شود؛ مبنای منطقی و علمی اقدام به تدوین و انتشار یک متن درسی جدید وجود چنین نقدهایی بر متون درسی موجود است. یکی از حوزه‌های رایج پژوهش‌گری در علوم (به ویژه در علوم انسانی)، ارزیابی و نقد متون است. ارزیابی و نقادی متون برای ادامه رشد علمی در هر حوزه‌ای حیاتی و لازم است. وجود ده‌ها کتاب و مجله اختصاصی نقد و نقادی مؤید این ادعاست.

تحقیقات انجام شده در حوزه ارزیابی متون به دو دسته کلی تقسیم می‌شود. دسته اول پژوهش‌هایی که مبنای و اصول نقد، روش‌های تحلیل متن، ابزار سنجش و ارزیابی متن، اخلاق نقد علمی، و موضوعاتی از این قبیل را مورد واکاوی و مذاقه نظری و روش‌شناختی قرار می‌دهند. برای مثال رضی (۱۳۸۸؛ ۲۱) شاخص‌های ارزیابی و نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی را تبیین می‌کند؛ شاخص‌هایی که کمیت تأثیر آن‌ها در ارزشیابی متون درسی دانشگاهی باید با در نظر گرفتن زمینه‌های عاطفی، شناختی و مهارتی دانشجویان و با توجه به میزان آگاهی‌ها و آمادگی ذهنی و همچنین ویژگی‌های شخصیتی و روانی و علایق آن‌ها مشخص شود.

دسته دوم پژوهش‌هایی که به ارزیابی و نقد متون می‌پردازند. این دسته، خود نیز به دو بخش قابل تقسیم است. بخش اول و کم تعداد، به بررسی و نقد جمعی و گروهی متون اختصاص دارد. برای مثال مکیان و دیگران (۱۳۹۲) به ارزیابی ۱۵ عنوان از کتاب‌های منتشر شده در زمینه پول، ارز و بانک‌داری پرداخته، کتاب‌های مورد بررسی را هم از نظر شکلی و هم از نظر محتوایی ارزیابی می‌کنند. میرجلیلی (۱۳۹۲) به بررسی تطبیقی دو عنوان از کتاب‌های درسی اقتصاد کلان می‌پردازد. این یک نوع از ارزیابی و نقد متن است که به صورت گروهی و یا تطبیقی انجام می‌شود.

بخش دوم که نسبتاً پر تعداد است به پژوهش‌هایی اختصاص دارد که یک متن (کتاب، مقاله، برنامه، یا حتی فرد) خاص را به صورت موردی انتخاب و نقد می‌کنند. کتاب‌های حسابداری به طور کلی تاکنون از بوته نقد و انتقاد دور مانده و مقاله علمی-پژوهشی معتبری که به بررسی و نقد کتاب‌های درسی این رشته پرداخته باشد تاکنون منتشر نشده است. لیکن معدودی از کتاب‌های درسی و عمومی اقتصاد که ممکن است مورد استفاده دانشجویان حسابداری نیز قرار گیرد طی سنوات گذشته مورد نقادی علمی قرار گرفته که به اختصاری متناسب با حال و مجال این نوشتار در نگاره ۱ به صورت فهرست‌وار به بعضی از مهم‌ترین و مرتبط‌ترین این مقالات اشاره می‌شود.

نگاره ۱. فهرست بعضی از مهم‌ترین پژوهش‌هایی که به نقد کتاب‌های اقتصادی پرداخته‌اند

آدرس منبع	کتاب مورد ارزیابی و نقد	نتیجه
واعظ برزانی (۱۳۹۲)	اقتصاد کلان	عدم انسجام؛ و تأکید غیر روش‌مند بر بعضی دیدگاه‌ها
پیرایی (۱۳۹۶)	اقتصاد بخش عمومی	تبیین مزایای اندک و نواقص پرشمار کتاب
پاداش (۱۳۹۶)	آنچه با پول نمی‌توان خرید	تبیین محاسن و معایب کتاب
میرجلیلی (۱۳۹۶)	رشد فقرزدا	غفلت از مفاهیم فقر چندبعدی و رشد فراگیر
میرجلیلی (۱۳۹۶)	نظریه‌های اقتصادی توسعه	بیان اشکالات کتاب و برخی از موضوعات مغفول در آن
مهربانی (۱۳۹۶)	اقتصاد برای همه	عدم ارائه مفاهیم مقدماتی و عدم انسجام و نظم منطقی
زرآفرین (۱۳۹۵)	تحلیلی بر شاخص‌های کلان اقتصادی در ایران با رویکرد اقتصاد مقاومتی	تبیین فهرستی از اشکالات و نواقص صوری و محتوایی کتاب
حسینی (۱۳۹۶)	تهدیدات اقتصادی و اقتصاد مقاومتی	تبیین برخی از نقاط ضعف کتاب (مانند عدم انسجام در تحلیل‌های آماری، عدم اعتبار کافی برخی منابع، ...)
ترحمی و اسفندیاری (۱۳۹۶)	ابعاد اقتصاد مقاومتی در صنعت نفت	فقدان تحلیل علمی، ارائه ساختاری خبری و خطابه‌ای، و عدم استفاده کافی از منابع علمی معتبر
سیف (۱۳۹۶)	درس‌گفتارهای اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری	تبیین نقاط ضعف و قوت کتاب
مقدم و امیری (۱۳۹۶)	اقتصاد به روایت دیگر	اشاره به ویژگی‌های مثبت و تشریح ایرادات کتاب
شریف‌زاده (۱۳۹۶)	مالیه عمومی و سیاست عمومی (متن انگلیسی)	اشاره به مزایا و محاسن اثر و تبیین نقاط ضعف اساسی و مهم آن از جمله، تأکید بیش از حد بر رویکرد اقتصاد رفاه پارتویی و بی‌توجهی به رویکردهای بدیل مانند رویکرد رالز و آمارتیسان، فقدان رویکرد تاریخی، عدم توجه به نظریات اقتصاددانان غیر لیبرال مانند سوسیالیست‌ها، عدم ذکر مباحث مرتبط با مالیه عمومی در کشورهای در حال توسعه و کم‌توجهی به مباحث علمی جدید

...

هرچند نقادی و تحلیل محتوای متون در پژوهش‌گری حسابداری بالکل ناشناخته و مهجور نیست ولی سهم این نوع تحقیقات در مجموع پایان‌نامه‌ها و مقالات حسابداری به طرز رقت‌باری کم است. متون حسابداری به طور عام و کتاب‌های درسی این رشته به طور خاص تاکنون مورد بررسی و نقد علمی به روش تحلیل محتوا قرار نگرفته است؛ مرور گذرای عناوین مقالات منتشره در مجلات علمی حسابداری و جستجو در واژگان کلیدی مقالات نشان می‌دهد که هنوز توجه پژوهشگران این حوزه به پژوهش‌های انتقادی به طور کلی و به نقادی متون درسی به طور خاص جلب نشده و به سختی می‌توان پژوهشی نقادانه و مبتنی بر تحلیل محتوا از پژوهشگران حسابداری پیدا کرد.

به نظر می‌رسد تنها اثری که (شاید تسامحاً بتوان آن را به عنوان نماینده‌ای از کتاب‌های درسی حسابداری پذیرفت که) شانس یافته در بوته نقد علمی قرار گیرد، کتابی ناشناخته برای اصحاب این رشته، با عنوان «مبانی امور مالی و بودجه در آموزش و پرورش» از نویسندگانی نه چندان معروف در این عرصه و نه چندان متعلق به خانواده حسابداری است. انصاری (۱۳۹۶) که در قامت ناقد این کتاب ظاهر شده، خود نیز ظاهراً پیوند دوطرفه شدیدی با خانواده حسابداری

ندارد. وی این کتاب را به دلیل این‌که منبع درسی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی بوده و از سوی انتشارات معتبر «سمت» عرضه می‌شود انتخاب و مورد نقد و بررسی قرار داده است. به هر تقدیر در این نقد علمی طبق روال معمول ابتدا بعضی از محاسن کتاب مورد اشاره واقع و سپس معایب پرشمار آن به تفصیل بیان شده است. در انشای کوتاهی، مصدر (۱۳۸۰) نیز به تشریح اشتباهات محتوایی و نگارشی یک کتاب کنکوری تحت عنوان «مجموعه آزمون‌های کاردانی به کارشناسی حسابداری» پرداخته که علی‌رغم ویژگی‌های کیفی و اعتباری‌اش در برهوت پیشینه این تحقیق جایی برای عرض‌اندام پیدا می‌کند.

صرف نظر از کارهای انصاری (۱۳۹۶) و مصدر (۱۳۸۰)، در جامعه اساتید و پژوهشگران حسابداری ایران به راحتی نمی‌توان کسی را پیدا کرد که به نقد (مکتوب یا حتی شفاهی) یک کتاب یا یک مقاله به صورت موردی اقدام کرده باشد. نقادی موردی در این روزگار به‌رغم مرحوم علی‌مدد (۱۳۷۹) نباید «خیلی راحت و بی‌هزینه» باشد. شاید پوریانسب (۱۳۷۹) و (۱۳۷۹ب) یک استثنا باشد که بغضش را فرو نمی‌خورد و جسورانه «بلبشوی متون حسابداری» را فریاد می‌زند و از این که متهم شود که طرز نوشتنش «لحنی برتری‌طلبانه دارد» (شلیله ۱۳۸۰؛ ۵۷) نمی‌رنجد یا اگر می‌رنجد به هر حال پا پس نمی‌کشد و قلم غلاف نمی‌کند. البته کارهای معدودی (برای مثال بدری ۱۳۹۳، بنی‌مهد و دیگران ۱۳۹۵، محمدرضایی ۱۳۹۷ و ...) انجام شده که هر یک به سهم خود بخشی از مشکلات و اشکالات محتوایی و خصوصاً روش‌شناسانه مقالات علمی (و نه کتاب‌های درسی) را دسته‌بندی و تبیین کرده‌اند. این نقدها بسیار ارزشمند و موثر ولی به هر تقدیر کم تعداد است و کمتر به نقد یک مقاله یا یک پژوهشگر اختصاص می‌یابد. این پژوهش‌ها نوعاً به صورت ضمنی و خیلی لطیف نقدهایی اساسی بر مجموعه متون و مقالات علمی فارسی ردیف می‌کنند که هرچند اکثر قریب به اتفاق مقالات حسابداری را به واقع می‌خراسند ولی چنان لطیفند که کمتر کسی آن را نقد به ساحت شخصی یا علمی خود قلم‌داد خواهد کرد؛ دقیقاً نقطه مقابل مکتوبات انتقادی دکتر پوریانسب.

از مقالات انتقادی فوق که رد شویم پژوهش‌گرانی نیز به تحلیل محتوای مقالات (و نه کتاب‌های) حسابداری پرداخته‌اند. اینان نیز بررسی (تحلیلی) خود را به صورت جمعی و گروهی انجام داده و هیچ‌کدام به بررسی موردی یک اثر خاص روی نیاورده‌اند؛ از این رو تنش‌زا نبوده و بیشترین مراقبت اخلاقی در آن رخ می‌نماید. نمازی و ناظمی (۱۳۸۴) به بررسی تحقیقات انجام شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته و ۴۰۵ عنوان پایان‌نامه و مقاله منتشره در این حوزه را مورد واکاوی و تحلیل محتوا قرار داده، سهم هر یک از موضوعات پنج‌گانه حسابداری مالی، حساسی، حسابداری مدیریت، و ... را در آن مشخص کردند. در تحقیق دیگری از همین نوع، نمازی و دیگران (۱۳۹۶) به بررسی و تحلیل محتوای ۱۱۰ عنوان از مقالات منتشره در حوزه اخلاق حرفه‌ای حسابداری پرداخته و به تبیین سهم این نوع از

تحقیقات در مجموع تحقیقات علمی حسابداری از یک سو و تعیین سهم هر یک از موضوعات زیرمجموعه اخلاق حرفه‌ای در میان پژوهش‌های مورد بررسی پرداختند. ساعی و دیگران (۱۳۹۴) نیز تعداد ۱۱۸ عنوان مقاله علمی پژوهشی منتشره در حوزه حسابداری را مورد تحلیل محتوا قرار داده و سهم هر یک از موضوعات این مجموعه را تعیین کردند. این نوع پژوهش‌ها کمی پیش از این، در گذشته به عنوان مقالات «مروری» شناخته می‌شدند و اطلاق عنوان پژوهش انتقادی به آنان کمی ابهام برانگیز است. استفاده از تکنیک‌های کمی تحلیل محتوا مقدمه نقد اثر هست ولی متضمن نقد اثر نیست. البته محمدرضایی و یعقوب‌نژاد (۱۳۹۶) در نقد نظریه و روش پژوهش در تحقیقات مربوط به اندازه موسسه حسابداری و کیفیت حسابداری کار متفاوتی ارائه کرده و به سمت نقد واقعی و عمیق‌تر محتوای متون حرکت می‌کنند. کاری که اعتمادی و دیگران (۱۳۹۱) منتشر کرده‌اند نیز نوعی تحلیل محتوای متون است ولی در مورد متون، مفاهیم و واژگان فارسی نیست و به صورت مستقیم وارد حوزه ادبیات حسابداری ایران نمی‌شوند.

این بررسی نشان می‌دهد که سهم نقادی متون حسابداری در مجموعه آثار علمی حسابداری ایران بسیار اندک است و هر چند ضرورت آن در گفتمان‌های علمی روزمره (غالباً در فضاهای مجازی) مورد تأیید و تأکید صاحبان اندیشه و قلم است ولی به هر تقدیر هنوز موج قدرتمندی برای بررسی انتقادی متون حسابداری شروع نشده و نقدهای شفاهی یا مکتوب کم‌تعدادی که تاکنون ارائه شده نه تنها در پیشگیری از نشر و بازنشر متون تکراری و کم‌بضاعتی که گاهی موجد شائبه سرعت ادبی نیز می‌شود موفق نبوده بلکه حتی گاهی مشاهده می‌شود که بعضی از گفتگوهای انتقادی شفاهی (عموماً در فضاهای مجازی) نهایتاً منجر به ایجاد موج مظلوم‌نمایی و در نهایت حمایت و جانبداری چاپلوسانه نیز شده است. پرواضح است که اگر هدف نقد که اصلاح رویه نشر است قابل تحقق نباشد فروخوردن بغض بهتر از بیان کاستی‌ها و نارسایی‌هاست.

پژوهش حاضر بدون ادعای صحت و کمال در تلاش است گامی هرچند کوتاه به سوی نقد و نقادی متون درسی حسابداری برداشته و با ذکر اجمالی وجوه تشابه و تمایز کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱، توجه صاحبان اندیشه و قلم حسابداری را به بازاندیشی و بازنگری در رویه تدوین و نشر متون این رشته علمی معطوف نماید. در ادامه مقاله با طرح سئوالات تحقیق مسیر تدوین فرضیه‌ها، گردآوری و تحلیل داده‌ها تا جمع‌بندی و نتیجه‌گیری گشوده می‌شود.

۲-۱. سوال‌های تحقیق

اولین و شاید مهم‌ترین کتاب درسی حسابداری که پایه و اساس ذهنیت دانشجویان را نسبت به علم و حرفه حسابداری شکل می‌دهد در این پژوهش مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد. این کتاب که پرشمارترین عنوان در فهرست کتاب‌های درسی حسابداری ایران می‌باشد، برای

سیر تحول کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ در ایران از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۹۰/۳۶

تدریس «اصول حسابداری ۱» و عمدتاً با همین عنوان منتشر شده و می‌شود. ده‌ها مترجم و نویسندگان طی نیم قرن گذشته، صدها عنوان کتاب درسی، کمک‌درسی، راهنما، کنکور، آزمون، خودآموز، و غیر آن برای موضوع اصول حسابداری ترجمه یا تألیف کرده‌اند که بخش اعظم آن فقط به کتاب‌های درسی اختصاص دارد. سئوالات مورد بحث در این پژوهش پیرامون کثرت و تنوع کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ به شرح زیر است:

آیا کتاب‌های جدید انتشار اصول حسابداری ۱ که در دهه ۸۰ چاپ و منتشر شده‌اند، نسبت به کتاب‌های پیشین تفاوت محتوایی قابل ملاحظه‌ای دارند؟ و یا این که صرفاً تکرار همان محتوا و همان موضوعات هستند؟

آیا سبک بیان، شیوه نگارش و ساختار کتاب‌های اصول حسابداری ۱ با یکدیگر تفاوت دارد؟
آیا منابع مورد استفاده در تدوین کتاب‌های اصول حسابداری ۱ متکثر و متنوع است؟

۲-۲. فرضیه‌ها

انتظار معقول مخاطبان دانشگاهی در مواجهه با فهرست متکثری از کتاب‌های هم‌نام و هم‌موضوع این است که هر یک از این کتاب‌ها دارای ویژگی خاصی از نظر محتوا یا حداقل از منظر سبک بیان و شیوه نگارش باشد. در پاسخ مبنایی و معقول به سئوالات تحقیق بر اساس تجربیات حضوری محققین و مطالعه آزمایشی اولیه طرح می‌شود:

فرضیه ۱: کتاب‌های اصول حسابداری ۱ منتشره در دهه ۱۳۸۰ از لحاظ محتوا و موضوع، نسبت به کتاب‌های قدیمی تغییر قابل ملاحظه‌ای نیافته است.

آمار نشر کتاب اصول حسابداری ۱ (در سایت کتابخانه ملی) نشان می‌دهد که در دوره ۴۰ ساله ۱۳۴۰ لغایت ۱۳۸۰ حدود ۵۰ عنوان کتاب منتشر شده است یعنی به طور میانگین در هر سال ۱/۲۵ کتاب ولی در دهه ۸۰ ناگهان به طور میانگین ۹ عنوان کتاب در سال منتشر شده و تعداد عناوین کتاب‌های منتشره در این دهه به عدد ۹۰ بالغ گشته است. انتظار معقول هر مخاطبی آن است که هجوم مترجمان و نویسندگان به سوی عنوان اصول حسابداری ۱ به دلیل عدم رضایت آنان از ۵۰ عنوان کتاب موجود در کتابخانه‌ها بوده باشد. فرض بر این است که با تحولات اجتماعی و اقتصادی و با تغییر فضای کسب و کار، مؤلفان و مدرسان حسابداری متوجه نارسایی و ضعف محتوای مطالب کتاب‌های موجود شده و به ترجمه یا تألیف کتاب‌های جدید با موضوعات جدید و روزآمد روی آورده باشند. ولی تجربه ۳۰ ساله محقق از حضور، زندگی، کار، تحصیل و تدریس حسابداری، و نیز بررسی کلی و اولیه مهم‌ترین آثار منتشره در این حوزه منتج به ارائه فرضیه ۱ یعنی پاسخی غیر منتظره به سؤال و ابهام مذکور است. داده‌های گردآوری شده از کتابخانه ملی مبنای مناسبی برای تحلیل کمی و ارزیابی این فرضیه تحقیق فراهم می‌آورد.

فرضیه ۲: سبک بیان، شیوه نگارش و ساختار کتاب‌های اصول حسابداری ۱ منتشره در دهه ۱۳۸۰ نسبت به یکدیگر متفاوت است.

صرف نظر از این که محتوای علمی کتاب‌های پر تعداد منتشره در دهه ۸۰ به طور معنی‌داری متفاوت با کتاب‌های منتشره در دهه‌های پیشین باشد یا نباشد، آیا مترجمان و مؤلفان این آثار، هر یک سبک بیان و شیوه نگارش مختص به خود دارد؟ انتظار معقول این است که اگر محتوای کتاب‌های درسی پرشماری که با عنوان اصول حسابداری ۱ روانه بازار شده نسبت به یکدیگر تغییر و تفاوت چشمگیری ندارد، دست‌کم شیوه نگارش و ساختار کتاب‌ها متنوع و نسبت به یکدیگر متفاوت باشد. این انتظار معقول زیربنای فرضیه دوم تحقیق است.

فرضیه ۳: کتاب‌های اصول حسابداری ۱ مبتنی بر منابع محدود و معینی است. انتظار معقول مخاطبان دانشگاهی این است که کتاب‌های درسی و مرجع، مستند به منابع علمی معتبر و متنوع باشد. لیکن تجربه حضوری محققین و بررسی‌های مقدماتی از فرضیه‌ای متفاوت خبر می‌دهد.

۳- روش‌شناسی پژوهش

بازبینی و ارزیابی کتاب به طور کلی بر دو نوع تحلیل استوار است: «بررسی شکلی» و «تحلیل محتوایی». در بررسی شکلی، مواردی چون حروف‌نگاری، صفحه‌آرایی و ظاهر نگارش مورد بررسی قرار می‌گیرد. اما تحلیل محتوایی ابزاری است برای بررسی و ارزیابی کلمات، معادل‌سازی‌ها، اصطلاحات تخصصی، مفاهیم، واژگان، مضامین، عبارات و جملات خاصی از درون یک متن یا مجموعه‌ای از متون، و نیز تعیین میزان نوآوری متن و تبیین مواردی که موجب درک بهتر و عمیق‌تر آن می‌شود (مکیان و دیگران، ۱۳۹۲؛ ۸۶). به لحاظ رجحان محتوا بر شکل، تحلیل محتوا بیشتر مورد توجه و تأمل است.

۳-۱. تحلیل محتوا

تحلیل محتوا ابزاری پژوهشی است برای بررسی و تحلیل روابط بین واژه‌ها و مفاهیم در درون یک متن یا مجموعه‌ای از متون. در این تحلیل پیام‌های نهفته در متن و پیام‌های مؤلفان یا مخاطبان و حتی فرهنگ و زبان این پیام‌ها تفسیر می‌شود. متن به هر نوع برساخته زبانی (اعم از نوشتاری، گفتاری صوتی و یا تصویری، یا غیر آن) که حامل پیامی باشد گفته می‌شود؛ مواردی از قبیل کتاب، مقاله، مصاحبه، بحث، گفتگو، میزگرد، تیترو روزنامه، سند تاریخی، سخنرانی، تیزر تبلیغاتی، نمایش‌نامه، فیلم، شعر، آواز، و امثال آن (رسولی و امیر آتسانی، ۱۳۹۰؛ ۴۷-۲۱).

تحلیل محتوا دو جنبه کمی و کیفی دارد. شیوه‌های کیفی تحلیل محتوا نسبت به شیوه‌های کمی از قابلیت اعتماد و اعتبار کمتری برخوردارند (رفیع‌پور، ۱۳۸۸؛ ۱۴۴). در تحلیل کیفی ممکن است خصوصیات محقق، تحلیل‌گر یا کدگذار بر نحوه طبقه‌بندی و در نهایت بر نتایج تحلیل

تأثیر بگذارد. به منظور کاهش این نوع تأثیرات، روش‌های کمی در تحلیل محتوا رواج بیشتری یافته و بیشتر پژوهشگران به روش‌های کمی روی آورده‌اند. (رفیع‌پور، ۱۳۸۸؛ ۱۲۸). تحلیل کمی محتوا اساساً مبتنی بر شمارش کمیات است. مثلاً شمارش و تحلیل عددی تعداد دفعاتی که انواع مختلف کلمات، عبارات، اندیشه‌ها یا تصورات در یک متن ظاهر می‌شود. یارمحمدیان (۱۳۹۲؛ ۱۴۷) نیز به روش کمی پایبند است و تحلیل محتوای کتاب‌های درسی را «یک روش پژوهش منظم برای توصیف عینی و کمی محتوای کتاب‌ها و متون برنامه درسی یا مقایسه پیام‌ها و ساختار محتوا با اهداف برنامه درسی» می‌داند.

در هر صورت هدف نهایی از تحلیل محتوای کتاب‌های درسی این است که مؤلفین و برنامه‌ریزان درسی با ویژگی‌های لازم برای ارائه یک کتاب موثر و مفید آشنا شوند و با شناخت دقیق‌تر کاستی‌های احتمالی یک کتاب درسی، در راستای تکمیل آن تلاش نموده و یادگیری را برای فراگیران آسان‌تر کنند (رسولی و امیرآشنانی، ۱۳۹۰؛ ۴۷-۲۱).

۳-۲. معیارهای تدوین کتاب درسی

یک کتاب درسی معیارهای خاصی دارد که آن را از سایر انواع کتاب‌ها و محصولات علمی متمایز می‌کند. رسولی و امیرآشنانی (۱۳۹۰)، به نقل از آزمند (۱۳۸۱؛ ۶۲-۵۰) معیارهای تدوین کتاب درسی را در چهار دسته کلی تحت عنوان ویژگی‌های یک کتاب درسی به شرح نگاره ۲ ارائه می‌کنند:

نگاره ۲. چک لیست معیارهای ارزشیابی کتاب درسی

ویژگی‌های ظاهری	ویژگی‌های ساختاری	ویژگی‌های محتوایی	ویژگی‌های شناختی
نوع جلد و نوع کاغذ	فهرست کلی مطالب	تناسب محتوا با توان‌دانشجو	ارائه مطالب از کلی به جزئی
رنگ و طرح روی جلد و کیفیت صحافی	فهرست جدول‌ها و نمودارها	سودمندی مطالب	ارائه مطالب از عینی به انتزاعی
شکل و اندازه حروف	بیان اهداف کلی	سازماندهی مطالب	ارائه مطالب از ساده به پیچیده
تناسب بین حروف	بیان اهداف جزئی در ابتدای فصل	ارائه مطالب جدید	استفاده از نمودارها و جداول برای عنوان، متن و پاورقی
میزان حاشیه	خلاصه و نتیجه‌گیری در پایان فصل	ارائه مطالب مهم و کلیدی	برجسته کردن نکات مهم متن
کیفیت تصاویر و شکل‌ها	سوالات پایان فصل	ارائه مطالب معتبر	تناسب با تجارب قبلی فراگیر
طول مناسب جمله‌ها	منابع و مآخذ پایانی فصل	ارائه مطالب متناسب با پیشرفت‌های علمی و فنی	دشواری متناسب
نشانه‌گذاری مناسب	واژه‌نامه	حجم متناسب با زمان آموزش	استفاده از مطالب جذاب
روان و قابل فهم بودن مطالب	فهرست اماکن و اعلام	هماهنگی با اهداف	استفاده از پیش‌سازمان‌دهنده
توضیح اصطلاحات تخصصی	منابع و مآخذ پایانی کتاب	ارائه مطالب به شیوه یکسان و با سبک ثابت	ارائه مطالب مقدماتی در ابتدای هر فصل

این پژوهش در زمره تحقیقات توصیفی پیمایشی است. موضوع تحقیق بررسی تحولات کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ و دوره زمانی تحقیق از سال ۱۳۴۰ تا سال ۱۳۹۰ می‌باشد. انتخاب این بازه زمانی به دلیل خاصی صورت گرفته. سال‌های آغازین دهه ۴۰ نقطه

شروع تحولاتی در نشر کتاب‌های درسی حسابداری است. کتاب‌های قبل از دهه ۴۰ بسیار محدود و خاص هستند. دهه ۹۰ نیز انتخاب نشده چون اولاً هنوز به اتمام نرسیده و ثانیاً در این دهه دو اثر متفاوت و تأثیرگذار به بازار عرضه شده که بررسی مستقل و موردی می‌طلبند. جامعه آماری این پژوهش را تمام کتاب‌های درسی اصول حسابداری^۱ که عمدتاً تحت همین عنوان و بعضاً با عناوینی اندک متفاوت منتشر شده تشکیل می‌دهد. به دیگر بیان، کتاب‌های کمک‌درسی، آزمون، حل‌المسائل، راهنما، و کتاب‌های عمومی و خودآموز که برای آشنایی غیردانشجویان با فنون حسابداری نگاشته شده در زمره منابع مورد بررسی در این تحقیق نیست. مرجع اصلی مورد استفاده، سایت سازمان اسناد و کتابخانه ملی (به آدرس <http://www.nlai.ir>) است که جامع‌ترین منبع مربوط و قابل‌اتکا برای بررسی اسناد علمی و کتاب‌های منتشره در کشور می‌باشد.

برای بررسی تغییرات مربوط به هر کتاب و تبیین ویژگی‌های منحصر به فرد آن، ابتدا کتاب‌های مبنا انتخاب و سپس تغییرات سایر کتاب‌ها در مقایسه با کتاب‌های مبنا سنجیده شد. برای انتخاب کتاب مبنا، که هم از حیث محتوا قابل‌اتکا بوده و هم از لحاظ زمانی مربوط باشد، کتاب‌های اصول حسابداری تألیف شده در بازه زمانی ۱۳۸۰-۱۳۴۰، به صورت موردی و تک به تک مورد بازخوانی و تحلیل محتوا قرار گرفته و کتاب‌هایی که در نوع خود از نظر شکلی یا محتوایی «اولین» بودند به عنوان کتاب مبنا شناسایی شدند. سپس کتاب‌های منتشره در دهه ۸۰ به صورت جمعی مورد بررسی قرار گرفته و تفاوت‌های شکلی و محتوایی این گروه در مقایسه با کتاب‌های مبنا تبیین گردید.

برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به کتاب‌ها از روش فیش‌برداری استفاده شده و چک لیست مربوط به بررسی کتاب با توجه به اهداف و فرضیه‌های تحقیق، از میان معیارهای چک لیست ذکر شده در جدول شماره ۲ برای بررسی انتخاب و داده‌های مربوط به هر کتاب گردآوری شد. برای تحلیل داده‌های گردآوری شده از نرم‌افزارهای اکسل^۱ و مکسنس^۲ استفاده شده است.

۳-۳. حجم و معیارهای انتخاب نمونه

در این پژوهش از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی (قصدی) با رویکرد قضاوتی استفاده می‌شود. یعنی نمونه‌گیری با توجه به تسهیلاتی که در اختیار پژوهشگر است انجام شده و بخشی از جامعه بر مبنای قضاوت محقق به عنوان نمونه انتخاب می‌شود (سرمد و دیگران، ۱۳۷۶).

شانس حضور کتاب‌های گوناگون در لیست مورد بررسی به دلایل زیر متفاوت است:

• کتاب‌های تازه تألیف‌شده شانس بیشتری برای انتخاب دارند؛ با توجه به این که یکی از اهداف اصلی تحقیق بررسی تغییرات کتاب‌های تازه تألیف‌شده نسبت به گذشته می‌باشد، پس کتاب‌های متأخر شانس بیشتری برای انتخاب دارند.

سیر تحول کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ در ایران از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۹۰/۴۰

• کتاب‌هایی که از لحاظ نویسندگان و میزان انتشار دارای اهمیت بیشتری هستند شانس بیشتری در انتخاب دارند. اهمیت نویسندگان بر اساس رزومه و درجه علمی وی و میزان انتشار بر اساس نوبت و تیراژ چاپ کتاب تعیین شده است. بنا بر این کتاب‌هایی که توسط اساتید معروف دانشگاه تألیف و چندین مرتبه تجدید چاپ شده‌اند شانس بیشتری برای انتخاب در نمونه آماری تحقیق دارند.

با استفاده از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی با رویکرد قضاوتی، از مجموع ۱۴۰ کتاب اصول حسابداری ۱، هشت کتاب از بین ۵۰ عنوان کتاب منتشره در دوره ۱۳۸۰-۱۳۴۰ برای بررسی موردی و ۳۰ کتاب از بین ۹۰ کتاب منتشره در دهه ۸۰ برای بررسی جمعی انتخاب شد.

۳-۴. چک لیست بررسی موردی و جمعی کتاب‌ها

برای بررسی موردی هشت عنوان کتاب از پرتیراژترین کتاب‌های منتشره در دوره ۱۳۸۰-۱۳۴۰، از چک لیست نگاره ۳ استفاده شده است.

نگاره ۳. چک لیست بررسی موردی کتاب‌ها

ویژگی‌های ساختاری	بلی خیر	ویژگی‌های ظاهری	خوب	متوسط	ضعیف
فهرست کلی مطالب		توضیح اصطلاحات تخصصی			
بیان اهداف کلی هر فصل		ویژگی‌های محتوایی			
خلاصه و نتیجه‌گیری پایان فصل		ارائه مطالب جدید			
واژه نامه		ویژگی‌های روانشناختی			
منابع و مآخذ پایانی		ارائه مطالب از کلی به جزئی			
طبقه بندی منطقی فصول کتاب		استفاده از نمودارها و جداول			

(آزمند، ۱۳۸۱، نقل از رسولی و امیر آتسانی، ۱۳۹۰ ص ۵۱)

برای بررسی جمعی داده‌های مربوط به ۳۰ کتاب منتشره در دهه ۸۰ چک لیست نگاره ۴ مورد استفاده واقع شده است.

نگاره ۴. چک لیست بررسی جمعی کتاب‌ها

معیار	بله	خیر
ویژگی‌های ساختاری		
فهرست کلی مطالب		
بیان اهداف کلی هر فصل		
خلاصه و نتیجه‌گیری در پایان هر فصل		
واژه نامه		
منابع و مآخذ پایانی		
طبقه بندی فصول کتاب به طور منطقی		
سوالات پایان فصل		
ویژگی‌های ظاهری، محتوایی و روانشناختی		
توضیح اصطلاحات تخصصی		
روان و قابل فهم بودن مطالب		
ارائه مطالب جدید		
ارائه مطالب از کلی به جزئی		
استفاده از نمودارها و جداول برای سازماندهی بهتر مطالب		
ارائه مطالب مقدماتی در ابتدای هر فصل		

(آزمند، ۱۳۸۱، نقل از رسولی و امیر آتسانی، ۱۳۹۰ ص ۱۶۸)

۴- یافته‌ها پژوهش

۴-۱. تحلیل محتوای هشت کتاب مبنا

کل کتاب‌های مربوط به اصول حسابداری ۱ موجود در سایت سازمان اسناد و کتابخانه ملی تا اول سال ۱۳۹۰، دست‌کم ۱۴۰ عنوان می‌باشد. البته برخی از عناوین منتشره در دهه‌های ابتدایی قرن چهاردهم در سایت سازمان اسناد و کتابخانه ملی ثبت نشده؛ برای مثال کتاب‌های متقدمینی چون پرویز کیقبادی، فضل‌الله اکبری، محمود سعیدی‌پور، منوچهر جمشیدی، سید مهدی خلیق رضوی، شمس‌الدین سبکیار، علی‌اصغر آموخته، احمد منصور، ابوالقاسم خردجو، محمد حمیدی آشتیانی، مهدی توحیدی‌پور، و ... که خود مجال مستقلی برای تحلیل محتوا و بررسی می‌طلبند. عناوین هشت کتاب منتخب برای بررسی موردی در نگاره ۵ ارائه می‌گردد:

نگاره ۵. فهرست کتاب‌های انتخاب شده برای بررسی موردی

کد	اولین سال نشر	مؤلف یا مترجم	عنوان
۱	چاپ دوم ۱۳۴۲	حسن سجادی‌نژاد	اصول دفترداری و حسابداری بازرگانی (جلد ۱)
۲	۱۳۴۲	عزیز نبوی	اصول حسابداری (جلد ۱)
۳	۱۳۵۶	فیلیپ فس و نیس ونگر ترجمه مهدی تقوی و ایرج نیک‌نژاد	اصول حسابداری (جلد ۱)
۴	۱۳۶۷	مصطفی علی‌مدد و نظام‌الدین ملک‌آرایی	اصول حسابداری (جلد ۱)
۵	۱۳۶۸	گارو هوانسیان‌فر و فلورا کریمی	اصول حسابداری (جلد ۱)
۶	۱۳۷۴	ویدا مجتهدزاده و سیدحسین علوی- طبری	اصول حسابداری (جلد ۱)
۷	۱۳۷۴	مصطفی علیمدد و نظام‌الدین ملک‌آرایی	مبانی و روش‌های عمومی حسابداری (جلد ۱)
۸	۱۳۷۶	هورنگرن، هاریسون و رابینسون ترجمه ایرج نوروش و غلامرضا کریمی	اصول حسابداری (جلد ۱)

نگاره ۶ جمع‌بندی و نتایج تحلیل محتوای موردی ۸ عنوان کتاب انتخاب شده از بین کتاب‌های منتشره در بین سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۸۰ را طبق چک‌لیست نگاره ۳ نشان می‌دهد.

نگاره ۶. نتایج چک لیست بررسی موردی کتاب‌های مبنای اصول حسابداری ۱

کد کتاب (جدول ۵)	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
ویژگی‌های ساختاری								
فهرست کلی مطالب	بله	بله	بله	بله	بله	بله	بله	بله
بیان اهداف کلی هر فصل	خیر	خیر	خیر	خیر	خیر	خیر	خیر	بله
نتیجه گیری در پایان هر فصل	خیر	بله	خیر	خیر	خیر	خیر	خیر	بله
واژه‌نامه	خیر	بله	خیر	بله	خیر	خیر	بله	بله
منابع و مآخذ پایانی	خیر	بله	خیر	بله	بله	بله	بله	بله
طبقه‌بندی منطقی فصول کتاب	بله	بله	بله	بله	بله	بله	بله	بله
امتیاز از ۶	۲	۵	۲	۴	۳	۳	۴	۶
ویژگی‌های ظاهری، محتوایی و روان‌شناختی								
توضیح اصطلاحات تخصصی	ضعیف	خوب	خوب	ضعیف	خوب	ضعیف	خوب	خوب
ارائه مطالب جدید	خوب	خوب	خوب	خوب	خوب	متوسط	متوسط	متوسط
ارائه مطالب از کلی به جزئی	متوسط	خوب	خوب	خوب	خوب	خوب	متوسط	خوب
استفاده از نمودارها و جداول	خوب	متوسط	متوسط	متوسط	متوسط	متوسط	خوب	خوب
امتیاز از ۸	۵	۷	۵	۷	۴	۴	۶	۷
جمع کل امتیازات	۷	۱۲	۷	۱۱	۷	۷	۱۰	۱۳

همان‌گونه که در نگاره ۶ ملاحظه می‌شود، پس از رتبه‌بندی کتاب‌های پربسامد فوق، به ترتیب کتاب‌های کد ۸، ترجمه نوروش و کرمی (۱۳۷۶) با ۱۳ امتیاز، کد ۲ تألیف عزیز نبوی (۱۳۴۲) با ۱۲ امتیاز و کد ۴ تألیف علی‌ممد و ملک‌آرایی (۱۳۶۷) با ۱۱ امتیاز در رتبه‌های اول تا سوم از فهرست مهم‌ترین کتاب‌های مبنا (منتشره در دوره ۱۳۸۰-۱۳۴۰) قرار دارند. این سه کتاب به ترتیب تاریخ انتشار مورد بررسی تفصیلی و دقیق‌تر (در حد مجال این نوشتار) قرار می‌گیرد.

۴-۱-۱. بررسی کتاب اصول حسابداری (جلد اول) عزیز نبوی (۱۳۴۲)

مرحوم عزیز نبوی یکی از معروف‌ترین چهره‌های تاریخ حسابداری ایران است. کتاب‌های عزیز نبوی و به‌ویژه کتاب‌های اصول حسابداری وی (جلد اول و دوم)، حداقل سالی یک‌بار در تیراژ نسبتاً قابل توجهی تجدید چاپ شده و در دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی مختلف مورد استفاده قرار گرفته است. آمار دقیقی از این تجدید چاپ‌ها به دست نیامد ولی مشخصاً این کتاب بیش از ۵۰ بار تجدید چاپ شده است که این رکورد برای یک کتاب درسی در ایران اگر بی‌همتا نباشد، کم‌نظیر است. به‌خصوص که این کتاب تنها یک‌بار در سال ۱۳۴۳ تجدید نظر شده و از آن پس، بی‌هیچ تغییری، تجدید چاپ شده است. ساختار کلی این کتاب در نگاره ۷ خلاصه شده است:

نگاره ۷. ساختار جلد اول کتاب اصول حسابداری نوشته دکتر عزیز نبوی (۱۳۴۲)

فصل	عنوان	توضیحات کلی
۱	کلیات	اهمیت، ماهیت و مراحل حسابداری
۲	آشنایی با ترازنامه	تشریح اجزای مختلف ترازنامه و تاثیر آن‌ها بر معادله حسابداری
۳	صورتحساب سرمایه	تشریح ارزش ویژه در موسسه
۴	آشنایی با صورت سود و زیان	نحوه محاسبه سود و زیان یک دوره
۵	ثبت فعالیت های مالی در دفاتر	تشریح قاعده کلی بدهکار و بستانکار برای ثبت فعالیت های مالی
۶	دفتر روزنامه و دفتر کل	معرفی دفتر روزنامه و کل طبق ماده ۸ قانون تجارت
۷	حسابداری خرید و فروش کالا	تشریح ثبت معاملات خرید و فروش کالا و روش های ثبت دائمی و ادواری
۸	حسابداری اسناد تجاری و بهره	عملیات حسابداری سفته، برات و طرز محاسبه بهره
۹	اصلاح حسابها در پایان دوره مالی	انواع اصلاحات مهم پایان دوره مالی
۱۰	کاربرگ	تشریح نحوه تهیه کاربرگ
۱۱	صورت سود و زیان و ترازنامه	تشریح دقیق و جزئی صورت سود و زیان و ترازنامه
۱۲	دوره عمل حسابداری و بستن حسابها	تشریح هشت مرحله حسابداری، حساب های موقت و دائمی، بستن و افتتاح حسابها
۱۳	کشف اشتباهات و تصحیح آن‌ها	تشریح اشتباهات احتمالی در عملیات دفترداری و حسابداری
۱۴	تجزیه و تحلیل صورتحسابها	تشریح تجزیه و تحلیل نتایج فعالیت های مالی

۴-۲-۱. بررسی کتاب اصول حسابداری (جلد اول) علی مدد و ملک آرایی (۱۳۶۷)

این کتاب توسط سازمان حسابرسی در سال ۱۳۶۷ منتشر شد و در سال ۱۳۷۱ به عنوان کتاب سال جمهوری اسلامی ایران انتخاب شد. ساختار کلی کتاب بر اساس فهرست مطالب و توضیحات هر بخش آن در نگاره ۸ آمده است.

نگاره ۸. ساختار جلد اول کتاب اصول حسابداری نوشته مصطفی علیمدد و نظام الدین ملک آرایی (۱۳۶۷)

فصل	عنوان	توضیحات کلی
۱	مفاهیم اساسی و حیطه حسابداری	توضیحات مختصری درباره تاریخچه، بازارهای سرمایه، حسابداری حرفه‌ای، تحولات تکنولوژیک، انواع گزارش‌ها، اصول و مفروضات حسابداری و غیره.
۲	تجزیه و تحلیل معاملات و عملیات مالی	معادله حسابداری و تشریح اجزای آن، آثار معاملات و عملیات مالی بر معادله حسابداری، تهیه ترازنامه، تجزیه و تحلیل معاملات و عملیات مالی و غیره.
۳	جمع آوری اطلاعات مالی	تشریح نحوه گردآوری اطلاعات مالی
۴	مدارک اساسی حسابداری	تشریح دفتر روزنامه، دفتر کل، دفتر معین، ترازآزمایشی، سند روزنامه
۵	بسط معادله حسابداری	تشریح جزئی معادله حسابداری
۶	چرخه حسابداری	ثبت معاملات و عملیات مالی، عملیات پایان دوره برای تهیه صورت‌های مالی و مفهوم اهمیت
۷	تکمیل چرخه حسابداری با استفاده از کاربرگ	تشریح نحوه تهیه کاربرگ و کاربرد آن

۴-۳-۱. بررسی کتاب اصول حسابداری (جلد اول)، ترجمه نوروش و کرمی (۱۳۷۶)

این اثر توانسته رتبه اول کتاب سال دانشجو را کسب کند؛ امتیازی که هیچ کتاب اصول حسابداری دیگری تاکنون به دست نیاورده. همین دلیل کافی بود که در تحقیق حاضر به عنوان یکی از کتاب‌های مینا انتخاب شود. با توجه به اینکه دنیای حسابداری و دنیای تجارت از هم قابل تفکیک نیستند و همواره تصمیمات صحیح تجاری با اطلاعات مربوط و قابل اتکای حسابداری پیوند ناگسستنی دارند، در سراسر این کتاب بر تصمیمات دنیای واقعی تأکید شده است. تفکیک شرکت‌های واقعی و اطلاعات آن‌ها در مطالب این کتاب و تکالیف مبتنی بر آن، نقش مهمی در افزایش علاقه و انگیزه دانشجویان برای فراگیری و پیگیری مباحث درسی به دنبال دارد. بیان اهداف کلی هر فصل، پیوست‌های مربوط در پایان هر فصل برای یادگیری بهتر و بیشتر، نمودارها و جداول آموزشی برای تسهیل درک مطالب، ارائه لغات و اصطلاحات و تعریف کلمات کلیدی به همراه مسائل و تمرینات فراوان در پایان هر فصل از ویژگی‌های منحصر به فرد این کتاب به‌شمار می‌رود. ساختار کلی این کتاب بر اساس فهرست مندرجات و توضیحات هر بخش آن در نگاره ۹ ارائه می‌گردد:

نگاره ۹. ساختار جلد اول کتاب اصول حسابداری، ترجمه نوروش و کرمی (۱۳۷۶)

فصل	عنوان	توضیحات کلی
۱	حسابداری و محیط آن	تعریف حسابداری و استفاده‌کنندگان آن، توسعه و تحول حسابداری، اصول اخلاقی حسابداری، انواع سازمان‌های تجاری، تشریح مفاهیم پیش نیاز در حسابداری و غیره.
۲	ثبت معاملات واحد تجاری	تشریح دقیق مبادلات تجاری و مراحل ثبت آن به همراه نمودارهای معمول حساب‌ها برای انواع واحدهای تجاری.
۳	اندازه‌گیری سود تجاری: فرآیند تعدیل حساب‌ها	تشریح نحوه اصلاح حساب‌ها به همراه تمرین‌ها و مسائل گوناگون، شیوه دیگر برای برخورد با پیش‌پرداخت هزینه‌ها و پیش دریافت درآمدها.
۴	تکمیل چرخه حسابداری	تشریح چرخه حسابداری به همراه تمرین‌ها و مسائل گوناگون
۵	واحدهای بازرگانی و چرخه حسابداری	تشریح چرخه حسابداری واحدهای بازرگانی به همراه تمرین‌ها و مسائل گوناگون
۶	سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری	تشریح سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری به همراه تمرین‌ها و مسائل گوناگون
۷	حسابداری دارایی‌ها و بدهی‌ها	به دلیل عدم تطابق با رئوس مطالب مصوبه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی حذف شده است.
۸	حساب‌ها و اسناد دریافتی	تشریح حسابداری مطالبات به همراه تمرین‌ها و مسائل گوناگون
۹	موجودی کالا	تشریح حسابداری موجودی کالا به همراه تمرین‌ها و مسائل گوناگون
۱۰	دارایی‌های ثابت، دارایی‌های نامشهود و هزینه‌های ثابت	تشریح دقیق دارایی‌های مشهود و نامشهود، محاسبه استهلاک و غیره به همراه تمرین‌ها و مسائل گوناگون

در مجموع فهرست سرفصل‌های کلی کتاب‌های مبنا، برای بررسی تغییرات مربوط به فهرست سرفصل‌ها و مطالب کتاب‌های منتشره دهه ۸۰ در نگاره ۱۰ آمده است:

نگاره ۱۰. سرفصل‌های کلی کتاب‌های مبنا (هشت عنوان منتخب از کتاب‌های منتشره در فاصله بین ۱۳۴۰ تا ۱۳۸۰)

فصل	عنوان	فصل	عنوان	فصل	عنوان
۱	کلیات حسابداری و محیط آن	۹	اصلاح حساب‌ها در پایان دوره مالی	۱۷	درآمدها و هزینه‌های انتقالی
۲	آشنایی با ترازنامه	۱۰	کاربرگ	۱۸	دارایی‌های ثابت و نامشهود و استهلاک
۳	صورت حساب سرمایه	۱۱	تنظیم گزارش‌های مالی	۱۹	اصول و موازین حسابداری
۴	آشنایی با صورت سودوزیان	۱۲	چرخه حسابداری	۲۰	حساب‌های صندوق و بانک
۵	ثبت فعالیت‌های مالی در دفاتر	۱۳	کشف اشتباهات و تصحیح آنها	۲۱	حساب‌ها و اسناد دریافتی و پرداختی
۶	دفتر روزنامه و دفتر کل	۱۴	آشنایی با تجزیه و تحلیل صورت-حساب‌ها	۲۲	حسابداری موجودی کالا و ارزیابی آن
۷	حسابداری خرید و فروش کالا	۱۵	کنترل داخلی		
۸	سیستم‌های حسابداری	۱۶	حسابداری اسناد تجاری و بهره		

۲-۴. بررسی گروهی کتاب‌های منتشره در دهه ۸۰

در مرحله بعدی تحقیق ۳۰ عنوان از کتاب‌های منتشره در دهه ۸۰ به شرحی که گذشت به عنوان نمونه انتخاب و مورد بررسی جمعی و گروهی قرار گرفت. در این بررسی محتوایی در پی کشف میزان حذف و اضافه شدن سرفصل‌های مطالب کتاب‌های اصول حسابداری ۱ بودیم. داده‌های گردآوری شده از این تحلیل کمی مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفته و نتایج آن ذیلاً ارائه می‌شود.

مشاهدات پژوهشگران مختصراً بیان‌گر این واقعیت است که طی دهه ۸۰ در مجموع سرفصل جدیدی به فهرست مطالب کتاب‌های اصول حسابداری ۱ اضافه نشده است. اگر چه بعضاً سرفصلی اضافه شده و سپس در دوره‌های بعدی حذف شده است، اما به‌طور کلی می‌توان گفت در کتاب‌های تازه تألیف شده، نسبت به سرفصل‌های مندرج در نگاره ۱۰، مطلب جدیدی اضافه نشده است. تحلیل آماری با استفاده از نرم‌افزار مکسنس (محاسبه روند آماری) نیز همین نتایج را نشان می‌دهد. به‌طور کلی چند سرفصل مشخص نیز از فهرست مطالب اصول حسابداری ۱ در کتاب‌های منتشره در دهه هشتاد از قبیل دارایی‌های ثابت و استهلاک،

سیر تحول کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ در ایران از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۹۰/۴۶

حسابداری صندوق و بانک، سیستم‌های حسابداری، کنترل داخلی، حسابداری اسناد تجاری و بهره حذف شده است.

۲-۴-۱. آزمون فرضیه اول

فرضیه ۱: کتاب‌های اصول حسابداری ۱ منتشره در دهه ۱۳۸۰ از لحاظ محتوا و موضوع، نسبت به گذشته تغییر قابل ملاحظه‌ای نداشته‌اند.

این فرضیه با توجه به خروجی مکسنس رد نمی‌شود. بر اساس خروجی نرم‌افزار مکسنس که $Q_{min}\%95=-0.075$ و $Q_{max}\%95=+0.001$ می‌توان گفت که تغییرات موضوعی و محتوایی کتاب‌های اصول حسابداری ۱ طی نیم قرن مورد مطالعه معنی‌دار نیست. اگر دو آماره Q_{max} و Q_{min} هر دو مثبت یا هر دو منفی باشد تغییرات معنی‌دار است. ولی در خروجی به دست آمده دو جهت مخالف ملاحظه می‌شود. بنا بر این فرضیه اول رد نمی‌شود. به بیان ساده، می‌توان گفت کتاب‌های اصول حسابداری ۱ از لحاظ محتوا و موضوع با کتاب‌های قبل از خود تفاوت قابل-ملاحظه‌ای ندارند.

جدول داده‌های کمی شده بر مبنای امتیاز ارائه ۲۲ سرفصل مندرج در نگاره ۱۰ برای مجموع عناوین ۳۸ کتاب در جدول شماره ۱۱ به ترتیب تاریخ انتشار کتاب مورد بررسی، ارائه شده است. در این جدول امتیاز از ۲۲ محاسبه شده و هر کتاب به ازای ارائه هر یک از سرفصل‌های نگاره ۱۰، یک امتیاز می‌گیرد.

نگاره ۱۱. امتیاز ارائه ۲۲ سرفصل نگاره ۱۰ در ۳۷ کتاب اصول حسابداری ۱

ردیف	امتیاز	ردیف	امتیاز	ردیف	امتیاز
۱	۱۸	۱۴	۱۹	۲۷	۲۰
۲	۲۰	۱۵	۱۶	۲۸	۱۷
۳	۲۰	۱۶	۱۹	۲۹	۱۷
۴	۱۹	۱۷	۱۶	۳۰	۱۷
۵	۱۹	۱۸	۱۷	۳۱	۱۸
۶	۱۷	۱۹	۱۸	۳۲	۱۸
۷	۱۸	۲۰	۱۶	۳۳	۱۶
۸	۱۹	۲۱	۱۸	۳۴	۲۰
۹	۱۸	۲۲	۱۶	۳۵	۱۶
۱۰	۱۷	۲۳	۱۶	۳۶	۱۸
۱۱	۱۷	۲۴	۱۸	۳۷	۱۷
۱۲	۱۶	۲۵	۱۶	۳۸	۱۷
۱۳	۱۶	۲۶	۱۷		

۲-۴-۲. آزمون فرضیه دوم

فرضیه ۲: سبک بیان، شیوه نگارش و ساختار کتاب‌های اصول حسابداری ۱ منتشره در دهه ۱۳۸۰ نسبت به یکدیگر متفاوت است.

با تحلیل آماری داده‌های گردآوری شده، این فرضیه رد می‌شود. نگاره ۱۲ امتیازات مربوط به شیوه نگارش و ساختار کتاب را که بر اساس چک لیست جدول شماره ۳ استخراج شده است برای نمونه انتخابی از کتاب‌های اصول حسابداری ۱ منتشره در دهه ۸۰ به ترتیب تاریخ انتشار نشان می‌دهد.

نگاره ۱۲. امتیاز شیوه نگارش ۳۰ عنوان از کتاب‌های منتشره در دهه ۸۰

ردیف	امتیاز	ردیف	امتیاز	ردیف	امتیاز
۱	۷	۱۱	۵	۲۱	۹
۲	۴	۱۲	۸	۲۲	۸
۳	۱۰	۱۳	۶	۲۳	۸
۴	۸	۱۴	۶	۲۴	۸
۵	۶	۱۵	۹	۲۵	۷
۶	۷	۱۶	۵	۲۶	۸
۷	۸	۱۷	۱۰	۲۷	۶
۸	۱۰	۱۸	۵	۲۸	۸
۹	۵	۱۹	۸	۲۹	۶
۱۰	۶	۲۰	۶	۳۰	۸

خروجی نرم‌افزار مکسنس نشان می‌دهد که $Q_{min}95\%$ و $Q_{max}95\%$ به ترتیب $0.28/0-$ و $0.83/0+$ می‌باشد. جهات مخالف (مثبت و منفی) اعداد فوق بیانگر رد شدن فرضیه است. بنابراین می‌توان گفت که تفاوت قابل ملاحظه‌ای بین کتاب‌های اصول حسابداری ۱ منتشره در دهه ۸۰ از منظر سبک بیان، شیوه نگارش و ساختار کتاب وجود ندارد.

۲-۴-۳. آزمون فرضیه سوم

فرضیه ۳: کتاب‌های اصول حسابداری ۱ مبتنی بر منابع محدود و معینی است. آزمون این فرضیه منجر به رد آن نمی‌شود. پس می‌توان به بیان ساده چنین گفت که کتاب‌های اصول حسابداری ۱ منتشره در دهه ۸۰ عمدتاً مبتنی بر منابع محدود و معینی است. اکثر این کتاب‌ها استنادات علمی و ارجاعات محدودی به کتاب‌های درسی و یا منابع غیر فارسی دارند. نگاره ۱۳ فهرست و تعداد ارجاعات نمونه منتخب مورد بررسی یعنی ۳۰ کتاب منتشره در دهه ۸۰ به سایر منابع علمی را به وضوح نشان می‌دهد.

نگاره ۱۳. فهرست و میزان ارجاع به منابع علمی در کتاب‌های منتخب منتشره در دهه ۸۰

ردیف	منبع مورد استفاده	تعداد ارجاعات
۱	اصول حسابداری (جلد اول و دوم) نبوی (۱۳۴۲ و ۱۳۴۷)	۸
۲	اصول حسابداری (جلد اول) ترجمه تقوی و نیک نژاد (۱۳۵۶)	۱
۳	اصول حسابداری (جلد اول و دوم) علی‌مدد و ملک‌آزایی (۱۳۶۷ و ۱۳۷۰)	۱۱
۴	اصول حسابداری (جلد اول) مجتهدزاده و علوی طبری (۱۳۷۴)	۴
۵	مبانی و روش‌های عمومی حسابداری (جلد اول) علی‌مدد ملک‌آزایی (۱۳۷۴)	۲
۶	اصول حسابداری ۱ ترجمه نوروش و کرمی (۱۳۷۶)	۹
۷	اصول حسابداری ۱ مقدم و شفیق‌زاده (۱۳۸۵)	۱

همان‌گونه که در نگاره ۱۳ ملاحظه می‌شود، بیشترین ارجاعات علمی کتاب‌های اصول حسابداری ۱ منتشره در دهه ۸۰ برمی‌گردد به کتاب‌هایی که در این تحقیق به عنوان موثرترین و مهم‌ترین کتاب‌های اصول حسابداری منتشره در بازه ۱۳۸۰-۱۳۴۰ معرفی شده و به عنوان منابع مبنا برای ارزیابی تغییرات شکلی و محتوایی سایر کتاب‌های هم‌موضوع و هم‌نامشان در نظر گرفته شدند.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج تجزیه و تحلیل موردی و گروهی کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ نشان می‌دهد که این کتاب‌ها طی دوره پنجاه ساله مورد بررسی یعنی از ۱۳۴۰ تا ۱۳۹۰ نه از نظر محتوا و موضوع و نه از نظر شیوه و سبک نگارش تغییرات قابل ملاحظه و معنی‌داری پیدا نکرده است. در گام اول تحقیق، سرفصل‌های هشت عنوان از موثرترین و مهم‌ترین کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ که طی سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۸۰ منتشر شده، به صورت موردی بررسی شد و پس از تطبیق آن با سرفصل‌های کتاب‌های منتشره در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ این نتیجه تحلیلی آماری به دست آمد که به طور کلی در دهه ۸۰ سرفصل جدیدی به کتاب‌های اصول حسابداری ۱ اضافه نشده و فقط معدودی از سرفصل‌های پیشین حذف شده است. به بیان ساده، محتوای کتاب‌های پرشمار منتشره در دهه هشتاد تفاوت معنی‌داری با محتوای کتاب‌های منتشره در دهه‌های پیش از آن ندارد.

این بررسی در گام دوم به تطبیق شیوه نگارش و ساختار کتاب‌های منتشره در دهه ۸۰ با یکدیگر اختصاص یافت. در این بررسی جمعی مشخص شد که کتاب‌های منتشره در این دهه از منظر شیوه نگارش و سبک بیان تفاوت معنی‌داری با یکدیگر ندارند. سومین آزمون مربوط به میزان استنادات و ارجاعات علمی کتاب‌های منتشره در دهه ۸۰ بود که در نهایت به این جمع‌بندی رسید که این کتاب‌ها به منابع محدود و کم‌شماری تکیه زده‌اند. این تعداد اندک منابع نیز غالباً همان کتاب‌های اصلی و معروف منتشره در دهه‌های پیشین است.

البته در حاشیه تحلیل‌های کمی و آماری نکات دیگری نیز توجه محققین را به خود جلب کرد که به صورت فهرست‌وار و به عنوان نتایج فرعی به آن اشاره می‌شود:

برخی از کتاب‌های منتشره در دهه ۸۰ از حجم توضیحات فنی کاسته و سئوالات چهارگزینه‌ای در انتهای مطالب هر فصل عرضه می‌کنند. مشاهده می‌شود که بعضی از کتاب‌های اصول حسابداری ۱، دچار کنکورزدگی شده و از جایگاه اصولی و پایه‌ای خود تنزل کرده‌اند. بعضی از سرفصل‌های مهم حسابداری مانند سیستم‌های حسابداری، کنترل‌های داخلی، سیستم حقوق و دستمزد، طراحی سیستم‌ها و داده‌پردازی خودکار، و ... در کتاب‌های منتشره در دهه ۸۰ کم‌رنگ و حتی حذف شده و این ابهام به وجود می‌آید که موضوعات مذکور به سرفصل‌های کدام یک از درس‌های حسابداری منتقل شده است؟

سرفصل دفاتر روزنامه اختصاصی و دفاتر روزنامه چند ستونی و ترکیبی که در جلد دوم کتاب اصول حسابداری، علیمدد و ملک‌آرایی (۱۳۷۰) دیده می‌شود، به طور کامل از فهرست مطالب دیگر کتاب‌ها حذف شده است.

«حسابداری مطالبات» نیز اگرچه به‌طور پراکنده در برخی کتاب‌ها دیده می‌شود، اما به نظر می‌رسد که جزء سرفصل‌هایی است که به کتاب‌های دیگری غیر از اصول حسابداری ۱ منتقل شده است. شاید هم پوشانی اسمی و صوری موضوعات اصول حسابداری ۱ و حسابداری میانه ۱ این ابهام را برای نویسندگان کتاب‌های متأخر ایجاد کرده که هر مطلب جامانده از اصول حسابداری ۱ را می‌توان در درس حسابداری میانه ۱ تدریس کرد. شاید عدم توجه به تفاوت اصول (که هسته مرکزی درس‌های اصول حسابداری است) و فنون استاندارد شده (که هسته مرکزی و محور درس‌های حسابداری مالی اعم از میانه و پیشرفته است) باعث چنین اتفاقی در حوزه نشر کتاب‌های اصول حسابداری ۱ شده باشد.

به نظر می‌رسد آنچه که بدری (۱۳۹۳؛ ۱۲۰ و ۱۲۱) تحت عنوان فقدان یک نظام کارآمد برای کنترل کیفیت تولیدات پژوهشی حسابداری افشا می‌کند و بنی‌مهد و دیگران (۱۳۹۵؛ ۴۱) نیز بر آن صحنه می‌گذارند، در مورد کتاب‌های درسی و متون آموزشی حسابداری نیز صادق باشد. فقدان یک نظام کارآمد کنترل کیفیت متون حسابداری، نقش صاحبان اندیشه و قلم، به‌ویژه استادان معزز حسابداری را در حفظ و صیانت از این حوزه حساس‌تر و مهم‌تر می‌کند. بنابراین خاضعانه پیشنهاد می‌نماید از آنجا که انتشار متون متعدد و متکثر اصول حسابداری ۱ با محتوای یکسان و با ساختار نگارشی نسبتاً مشابه نه تنها هیچ ارزش و لطفی ندارد بلکه می‌تواند موجب اتلاف منابع و سردرگمی دانشجویان و مخاطبان شود، به هر طریقی که برایشان مقدور است نسبت به افشای این فسادگونه رو به رشد اقدام و نسبت به کنترل آن حساس باشند.

این پژوهش در نوع خود در حوزه حسابداری، حسابرسی و مالی اولین است و بالتبع ناقص و پیر ایراد است. پژوهش‌های بعدی را می‌توان با بهره‌مندی از تحلیل‌های فنی‌تر و دقیق‌تر به

سیر تحول کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ در ایران از سال ۱۳۴۰ تا ۵۰/۱۳۹۰

ارزیابی متون تخصصی این حوزه‌ها اختصاص داد. جای نقد و بررسی نقادانه یکایک کتاب‌های درسی حسابداری، به‌ویژه کتاب‌هایی که برای مقاطع تحصیلات تکمیلی به صورت ترجمه یا تألیف منتشر شده است به شدت خالیست.

یادداشت‌ها

1. Excel

۲. Makesens یک نرم افزار مربوط به اکسل است که برای بررسی روند آماری استفاده می‌شود. این نرم افزار دارای دو آزمون به نام‌های منکندال و سنس اسلپ می‌باشد. در این تحقیق از آزمون سنس اسلپ استفاده شده است.

کتابنامه

۱. اعتمادی، حسین، و حسین فخاری (۱۳۸۳)، «تبیین نیازها و اولویت‌های تحقیقاتی حسابداری؛ ارائه الگویی جهت همسویی تحقیقات، آموزش و عمل»، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۱(۳۵): ۳-۲۷.
۲. اعتمادی، حسین، علی رحمانی، عادل آذر، و رضا حصارزاده (۱۳۹۱)، «نقد پژوهش‌های کیفیت گزارش‌گری مالی و ارائه نظریه اطلاعات عدم اطمینان‌محور جهت ارائه تعریف مفهومی کیفیت»، حسابداری مدیریت، ۵(۱۵): ۱-۱۸.
۳. انصاری، عبدالله (۱۳۹۶)، «نقدی بر کتاب مبانی امور مالی و بودجه در آموزش و پرورش»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۷(۶): ۲۳-۴۵.
۴. باباجانی، جعفر، فرخ برزیده، و عبدالخالق خنکا (۱۳۹۷)، «آینده‌پژوهی حسابداری مدیریت از منظر علم و فناوری اطلاعات»، حسابداری مدیریت، ۱۱(۳۸): ۱۲۷-۱۳۸.
۵. باباجانی، جعفر و عبدالخالق خنکا (۱۳۹۶)، «شناسایی و تحلیل کلان روندهای مؤثر بر آینده حسابداری مدیریت از منظر حرفه و کسب‌وکارها با رویکرد آینده‌پژوهی»، حسابداری سلامت، ۶(۲): ۲۴-۴۵.
۶. باغومیان، رافیک، و علی رحیمی باغی (۱۳۹۰)، «موانع پیشرفت آموزش حسابداری در ایران، مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۹(۳۲): ۴۹-۷۲.
۷. بدری، احمد (۱۳۹۳)، «واکاوی و نقد روش‌شناسی پژوهش‌های تجری مالی و حسابداری در ایران»، پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۳(۴): ۹۹-۱۲۷.
۸. بنی‌مهد، بهمن، مهدی عربی، و شیوا حسن‌پور (۱۳۹۵)، «اشتباهات رایج در پژوهش‌های تجربی حسابداری»، دانش حسابداری مالی، ۳(۱): ۲۱-۴۵.
۹. پاداش، حمید (۱۳۹۶)، «مرزهای اخلاقی بازار؛ بررسی و نقد کتاب آنچه با پول نمی‌توان خرید»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۷(۳): ۱-۱۹.

۱۰. پوریان‌سب، امیر (۱۳۷۹)، «بلبشو در فرهنگ وازگان حسابداری»، حسابدار، ۱۵(۱۳۸): ۱۸-۲۱.
۱۱. پوریان‌سب، امیر (۱۳۷۹ب)، «در محضر استاد/ پاسخ نقدی بر یک نقد»، حسابدار، ۱۵(۱۴۱): ۵۷-۶۴.
۱۲. پیرایی، خسرو (۱۳۹۶)، «بررسی و نقد کتاب اقتصاد بخش عمومی»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۷(۳): ۲۱-۳۵.
۱۳. ترحمی، فرهاد و علی اصغر اسفندیاری (۱۳۹۶)، «نقدی بر کتاب ابعاد اقتصاد مقاومتی در صنعت نفت»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۷(۹): ۲۷-۵۱.
۱۴. توسلی، فاطمه، محمدعلی باقرپور و لاشانی، و محمدجواد ساعی (۱۳۹۶)، «بررسی فاصله انتظاری در آموزش حسابداری با توجه به الزامات قانونی جدید»، مطالعات تجربی حسابداری مالی، تابستان ۱۳۹۶: ۸۹-۱۱۲.
۱۵. حسینی، سید شمس‌الدین (۱۳۹۶)، «بررسی و نقد کتاب تهدیدات اقتصادی و اقتصاد مقاومتی»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۷(۳): ۱۲۳-۱۳۹.
۱۶. درودی، فریبرز (۱۳۸۷)، «عوامل مؤثر در نقد و بررسی کتاب»، فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات (کتاب سابق)، ۱۹(۳): ۱۷۳-۱۸۴.
۱۷. دیانتی دیلمی، زهرا، و عطیه پاکزاد (۱۳۹۶)، «بررسی درجه اثربخش بودن آموزش حسابداری در دانشگاه‌ها و عوامل مؤثر بر آن با استفاده از کارت ارزیابی متوازن»، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۶(۲۱): ۱۲۱-۱۴۱.
۱۸. دیانتی دیلمی، زهرا، اصغر سلطانی، و حامد عمرانی (۱۳۹۷)، «تدوین برنامه درسی کارشناسی ارشد رشته حسابداری قضایی و ضد تقلب»، حسابداری ارزشی و رفتاری، ۳(۵): ۴۱-۱۰۰.
۱۹. رسولی، مهستی، و زهرا امیرآشانی (۱۳۹۰)، تحلیل محتوا با رویکرد درسی، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان
۲۰. رضایی، مهدی (۱۳۹۷)، «بررسی موانع پیشرفت حسابداری بخش عمومی در ایران از دیدگاه دانشگاهیان»، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، ۳۸: ۸۱-۹۴.
۲۱. رضی، احمد (۱۳۸۸)، «شاخص‌های ارزیابی و نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی»، پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی (سخن سمت سابق)، ۱۴(۲۱): ۲۱-۳۰.
۲۲. رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۸۸)، تکنیک‌های خاص تحقیق در علوم اجتماعی (جلد دوم کتاب کند و کاوها و پنداشته‌ها)، تهران: شرکت سهامی انتشار.

سیر تحول کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ در ایران از سال ۱۳۴۰ تا ۵۲/۱۳۹۰

۲۳. زراءنژاد، منصور (۱۳۹۵)، «بررسی و نقد کتاب تحلیلی بر شاخص‌های کلان اقتصادی در ایران با رویکرد اقتصاد مقاومتی»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۱۳۹۵، ویژه‌نامه اقتصاد مقاومتی: ۲۹-۴۹.
۲۴. ساعی، محمدجواد، محمود لاری دشت‌بیاض، و حسین فاتح گوش (۱۳۹۴)، «بررسی و تحلیل محتوای تحقیقات علمی- پژوهشی حسابرسی در دو دهه اخیر»، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۲(۲): ۲۰۳-۲۲۰.
۲۵. سجادی‌نژاد، حسن (۱۳۴۲)، اصول دفترداری و حسابداری بازرگانی جلد اول، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی (ره).
۲۶. سرمد، زهره، عباس بازرگان هرندی، و الهه حجازی (۱۳۷۶)، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: انتشارات آگاه.
۲۷. سیف، اله‌مراد (۱۳۹۶)، «نقدی بر کتاب درس‌گفتارهای اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۷(۹): ۱۱۹-۱۴۱.
۲۸. شریف‌زاده، محمدجواد (۱۳۹۶)، «نقد و تحلیل کتاب Public Finance and Public Policy»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۷(۳): ۱۴۱-۱۵۸.
۲۹. شلیله، محمد (۱۳۸۰)، «نقدی بر نقد آقای علی‌مدد و پاسخ آقای پوریان‌نسب»، حسابداری، ۱۵(۱۴۳): ۵۶-۵۷.
۳۰. صالح، محمدامین (۱۳۸۴)، «پایان نامه‌های انجام شده در زمینه نقد برنامه‌ها و کتب آموزش زبان فارسی مدارس»، رشد آموزش زبان و ادب فارسی، شماره ۷۴، تابستان ۱۳۸۴.
۳۱. علی‌مدد، مصطفی (۱۳۷۹)، «نقدی بر یک نقد»، حسابداری، ۱۵(۱۴۱): ۵۵-۵۶.
۳۲. علی‌مدد، مصطفی، و نظام‌الدین ملک‌آرایی (۱۳۶۷)، اصول حسابداری (جلد اول)، تهران: سازمان حسابرسی.
۳۳. علی‌مدد، مصطفی، و نظام‌الدین ملک‌آرایی (۱۳۷۰)، اصول حسابداری (جلد دوم)، تهران: سازمان حسابرسی.
۳۴. علی‌مدد، مصطفی، و نظام‌الدین ملک‌آرایی (۱۳۷۴)، مبانی و روش‌های عمومی حسابداری، تهران: سازمان حسابرسی.
۳۵. فخاری، حسین، و شهرام دادگر (۱۳۹۶)، «بررسی شکاف انتظار - عمل آموزش مهارت‌های حرفه‌ای در دانش‌آموختگان رشته حسابداری (با تأکید بر دوره کارشناسی)»، مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۲(۶): ۱۵۹-۱۸۸.
۳۶. فس، فیلیپ ای.، و سی رالین نیسونگر (۱۳۵۶)، اصول حسابداری (جلد اول)، مترجم مهدی تقوی و ایرج نیک‌نژاد، تهران: انتشارات پیشبرد.

۳۷. مجتهدزاده، ویدا، و سید حسین علوی طبری (۱۳۷۴)، *اصول حسابداری ۱*، تهران: نشر بنفشه.
۳۸. محمدرضایی، فخرالدین (۱۳۹۷)، «قالب مناسب برای مقالات حسابداری از نوع آرشویی»، *دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، ۷(۲۶): ۱۸۹-۲۰۸.
۳۹. محمدرضایی، فخرالدین، و احمد یعقوب‌نژاد (۱۳۹۶)، «اندازه موسسه حسابرسی و کیفیت حسابرسی: نقد نظری، نقد روش پژوهش، و ارائه پیشنهادات، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی» ۹(۳۴): ۳۱-۵۹.
۴۰. مشایخی، بیتا، و سید مجتبی شفیعی‌پور (۱۳۹۱)، «بررسی کارایی نظام آموزشی رشته حسابداری در سطح دانشگاه‌های ایران با استفاده از تکنیک تحلیل پوششی داده‌ها»، *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۱۹(۶۷): ۱۱۹-۱۴۲.
۴۱. مصدر، علی (۱۳۸۰)، «نقد یک کتاب؛ نقد کتاب مجموعه آزمون‌های کاردانی به کاشناسی حسابداری ۷۹-۱۳۷۵» *حسابدار*، ۱۵(۱۴۳): ۶۰-۶۱.
۴۲. مقدم، وحید و هادی امیری (۱۳۹۶)، «بررسی و نقد کتاب اقتصاد از نگاهی دیگر»، *پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی*، ۱۷(۹): ۱۹۳-۲۱۰.
۴۳. مکیان، سید نظام‌الدین، عزت‌الله لطفی، و محمد جواد پاک فطرت (۱۳۹۲)، «ارزیابی کتب پول و بانکداری در ایران»، *پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی*، ۱۳(۱): ۸۳-۱۰۵.
۴۴. مهربانی، فاطمه (۱۳۹۶)، «بررسی و نقد کتاب اقتصاد برای همه»، *پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی*، ۱۷(۳): ۵۹-۷۹.
۴۵. میرجلیلی، سید حسین (۱۳۹۲)، «بررسی دو متن درسی در اقتصاد کلان»، *پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی*، ۱۳(۲): ۱۰۹-۱۳۴.
۴۶. میرجلیلی، سید حسین (۱۳۹۶)، «بررسی و نقد کتاب رشد فقرزدا»، *پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی*، ۱۷(۲): ۱۳۱-۱۴۸.
۴۷. میرجلیلی، سید حسین (۱۳۹۶ب)، «بررسی و نقد کتاب نظریه‌های اقتصادی توسعه؛ تحلیلی از پارادایم‌های رقیب»، *پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی*، ۱۷(۳): ۸۱-۱۰۲.
۴۸. نبوی، عزیز (۱۳۴۲)، *اصول حسابداری (جلد اول و دوم)*، تهران: نشر دیدار.
۴۹. نمازی، محمد، حسن رجب‌دری، و اعظم روستا میمندی (۱۳۹۶)، «بررسی تعداد و تحلیل محتوای مقاله‌های مربوط با اخلاق حرفه‌ای حسابداری در ایران»، *بیشرفت‌های حسابداری*، ۱۹(۱)، پیاپی ۷۲/۳: ۱۹۳-۲۲۶.

سیر تحول کتاب‌های درسی اصول حسابداری ۱ در ایران از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۹۰/۵۴

۵۰. نمازی، محمد، و امین ناظمی (۱۳۸۴)، «بررسی تحلیلی تحقیقات انجام شده در بورس اوراق بهادار تهران»، تحقیقات مالی، (۱۹): ۱۳۵-۱۶۶.
۵۱. نوروش، ایرج، و بیتا مشایخی (۱۳۸۴)، «نیازها و اولویت‌های آموزشی حسابداری مدیریت: فاصله ادراکی بین دانشجویان و شاغلین در حرفه حسابداری»، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۲(۴۱): ۱۳۳-۱۶۱.
۵۲. واعظ برزانی، محمد (۱۳۹۲)، «بررسی و نقد کتاب اقتصاد کلان»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۳(۱): ۱۳۵-۱۴۶.
۵۳. هوانسیان‌فر، گارو، و فلورا کریمی (۱۳۶۸)، اصول حسابداری (جلد اول)، تهران: نشر همراه.
۵۴. هورنگرن، چارلز، والتر هاریسون، و مایکل رابینسون (۱۳۷۶) اصول حسابداری ۱، ترجمه ایرج نوروش و غلامرضا کرمی، تهران: نشر ترمه.
۵۵. یارمحمدیان، محمد حسین (۱۳۹۲)، اصول برنامه‌ریزی درسی: ماهیت برنامه‌ریزی درسی - مبانی فلسفی، روانشناختی و جامعه‌شناختی برنامه، ارزشیابی برنامه، تحلیل محتوای ...، تهران: انتشارات یادواره کتاب.

References

1. Alimadad, M. (2000), "A Critique on a Critique", *Accountant*, 15(141): 55-56 (In Persian).
2. Alimadad, M. Molkaraie, N. (1988), *Accounting Principles (1st Volume)*, Auditing Organization, Tehran (In Persian).
3. Alimadad, M. Molkaraie, N. (1991), *Accounting Principles (2nd Volume)*, Auditing Organization, Tehran (In Persian).
4. Alimadad, M. Molkaraie, N. (1995), *The Bases and General Methods of Accounting*, Auditing Organization, Tehran (In Persian).
5. Ansari, A. (2017), "Reviewing and Critical Examining of the Book titled as Fundamentals of Finance and Budget in Education Sector", *Critical Studies in Text and Programs of Human Sciences*, 17(6): 23-45 (In Persian).
6. Babajani, J. Barzideh F. Khonaka, A. (2018), "Future Studies in Management Accounting from the Perspective of Science and Information Technology", *Management Accounting*, 11(38): 127-138 (In Persian).
7. Babajani, J. Khonaka, A. (2018), "A Future Studies Approach to Identifying and Macro Analyzing the Trends Influencing the Future of Management Accounting from the Perspective of Professions and Businesses", *Health Accounting*, 6(2): 24-45 (In Persian).
8. Badri, A. (2014), "A Critical Review of Empirical Research Methodology in Finance and Accounting in Iran", *Empirical Research in Accounting*, 3(4): 99-127 (In Persian).

9. Baghoomian, R. Rahimi Baghi, A. (2011), "The Barriers of Accounting Education Development in Iran", *Empirical Studies in Financial Accounting Quarterly*, 8(32): 49-72 (In Persian).
10. Banimahd, B. Arabi, M. (2016), "Common Mistakes in Accounting Empirical Researches", *Financial Accounting Knowledge*, 3(1): 21-45 (In Persian).
11. Dianati Deylami, Z. Pakzad, A. (2017), "Evaluating the Effectiveness of Accounting Education in Universities and Factors that Affect it: Based on Balanced Score Card", *Journal of Management Accounting and Auditing*, 6(21): 121-141 (In Persian).
12. Dianati Deilami, Z. Soltani, A. Omrani, H. (2018), "Curriculum Development: A Master's Degree Program in Anti- Fraud and Forensic Accounting", *Iranian Journal of Value and Behavioral Accountings Achievements*, 3(5): 41-100 (In Persian).
13. Doroudi, F. (2008), "Factors Affecting Book Reviews", *National Studies on Librarianship and Information Organization*, 19(3): 173-184 (In Persian).
14. Etemadi, H. Fakhari, H. (2004), "Research Needs and Priorities in Accounting; Providing a Model for Coordinating Research Projects; Education and Profession", *Accounting and Auditing Review*, 11(1): 3-27 (In Persian).
15. Etemadi, H. Rahmani, A. Azar, A. Hesarzadeh R. (2012), "Critical Review of Quality of Financial Reporting Researches and Information-Uncertainty Based Theory of Quality", *Management Accounting*, 5(4): 1-18 (In Persian).
16. Fakhari, H. Dadgar, Sh. (2018), "Reviewing the Expectation- Act Gap of Accounting Professional Skills' Education; Emphasizing on Bachelor Level Graduates", *Educational Planing Studies*, 6(12): 159-188 (In Persian).
17. Fess, P. E., Niswonger C. R. (1977), *Accounting Principles (1st Volume)*, Translated by Mehdi Taghavi and Iraj Niknezhad, Pishbord Publishing Co. Tehran (In Persian).
18. Horngren, C. Harrison, W. Robinson, M. (1997), *Accounting Principles 1*, Translated by Iraj Noravesh and Gholamreza Karami, Termeh Publisher, Tehran (In Persian).
19. Hosseini, S. (2017), "A Criticize on Economic Threats and Resistance Economy Book", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 17(3): 123-139 (In Persian).
20. Howansianfar, G. Karimi, F. (1989), *Accounting Principles (1st Volume)*, Hamrah Publisher, Tehran (In Persian).
21. Makiyan, S. Lotfi, E. Pakfetrat, M. (2013), "Evaluation of Money and Banking Textbooks in Iran", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 13(1): 83-105 (In Persian).
22. Masdar, A. (2001), "A Critique on a Book; Criticizing the Textbook of Examination Tests for Accounting Students from 1996 to 2000)", *Accountant*, 15(143): 60-61 (In Persian).

23. Mashayekhi, B. ShafiPoor, S. (2012), "Investigation of Accounting Education System Efficiency in Iranian Universities", *Accounting and Auditing Review*, 19(67): 119-142 (In Persian).
24. Mehrabani, F. (2017), "Considering and Reviewing Economics for Everyone", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 17(3): 59-79 (In Persian).
25. Mirjalili, S. (2013), "A Study of Two Textbooks in the Field of Macroeconomics in Iran", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 13(2): 109-134 (In Persian).
26. Mirjalili, S. (2017), "Pro-Poor Growth; A book review", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 17(2): 131-148 (In Persian).
27. Mirjalili, S. (2017b), "Book Review; Economic Theories of Development: an analysis of competing paradigms", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 17(3): 81-102 (In Persian).
28. Moghadam, V. Amiri, H. (2018), "Review of the Book Economics from Another View", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 17(9): 193-210 (In Persian).
29. Mohammad Rezaei, F. (2018), "Template for Archival Accounting Research", *Management Accounting and Auditing Knowledge*, 7(26): 189-208 (In Persian).
30. Mohammad Rezaei, F. Yaghoobnezhad, A. (2017), "Audit Firm Size and Auditing Quality; Theoretical Criticism, Research Methods' Criticism, and Presenting Suggestions", *Financial Accounting and Auditing Reserachs*, 9(34): 31-59 (In Persian).
31. Mojtahedzadeh, V. Alavi Tabari, S. (1995), *Accounting Principles 1*, Banafsheh Publishing Co. Tehran (In Persian).
32. Nabavi, A. (1963), *Accounting Principls (Volumes 1 and 2)*, Didar Publisher, Tehran (In Persian).
33. Namazi, M. Nazemi, A. (2006), "Analytical Investigation of Published Researches in Tehran Stock Exchange", *Financial Research Journal*, 19(1) 135-166 (In Persian).
34. Namazi, M. Rajabdoory, H. Roostameyandi, A. (2017), "Investigation of the Frequency and Content Analysis of The Articles Relating to Accounting Professional Ethics in Iran", *Journal of Accounting Advances*, 9(1): 193-226 (In Persian).
35. Noravesh, I. Mashayekhi, B. (2005), "The Educational Requirements and Priorities of Management Accounting; Academitions and Professionists Expectation Gap", *Accounting and Auditing Review*, 12(41): 133-161 (In Persian).
36. Padash, H. (2017), "The Ethical Boundaries of Market: A Critique on the Book "What Money Can't Buy?", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 17(3): 1-19 (In Persian).

37. Pirae, Kh. (2017), "Critical Review of Public Sector Economics Book", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 17(3): 21-35 (In Persian).
38. Poorianasab, A. (2000), "Welter in Accounting Terminology", *Accountant*, 15(138): 18-21 (In Persian).
39. Poorianasab, A. (2001), "In the Presense of the Professor/ In Response to a Critique on a Critique", *Accountant*, 15(141): 57-64 (In Persian).
40. Rafipoor, F. (2009), *Kandokavha va Pendashteha, Volume 2, (Peticular Research Techniques in Social Sciences)*, Enteshar Publishing Co. Tehran (In Persian).
41. Rasooli, M. AmirAtashani, Z. (2011), *Context Analysis for Eduvational Books*, Jame'e Shenasan Publishing co. Tehran (In Persian).
42. Razi, A. (2009), "Indices for Investigating and Criticising the Universities Educational Texbooks", *Semi-Auuually University Textbook Research and Writing*, 14(21): 21-30 (In Persian).
43. Rezaie, M. (2018), "Investigate Obstacles of Advances Public Sector Accounting in Iran from the perspective of academics", *Accounting and Auditing Research*, 10(38): 81-94 (In Persian).
44. Saei, M. Lari Dashtbayaz, M. Fateh Goush, H. (2015), "A Review and Content Analyzing of Iranian Auditing Research: Two Recent Decades", *Accounting and Auditing Review*, 22(2): 203-220 (In Persian).
45. Sajjadinezhad, H. (1963), *Buseiness Accounting and Bookkeeping Principles*, Allameh Tabatabaie University Publishing Office, Tehran (In Persian).
46. Saleh, M. (2005), "Reviewing the Research Theses on the issue of Criticising the Books and Programs of Persian Language Education in Schools" *Improvments of Persian Language and Literature's Education*, 74: 63-84 (In Persian).
47. Sarmad, Z. Bazargan Harandi, A. Hejazi, E. (1997), *Research Methods in Behavioural Sciences*, Agah Publishing Co. Tehran (In Persian).
48. Seif, A. (2018), "Book Review: The Lessons of Resilient (Moghavemati) Economy Based on the Thought of the Supreme Leader", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 17(9): 119-141 (In Persian).
49. Shalileh, M. (2001), "A Critique on the Critique of Alimadad and the Response of Poorianasab" *Accountant*, 15(143): 56-57 (In Persian).
50. Sharifzadeh, M. (2017), "Jonathan Gruber's "Public Finance and Public Policy": A Critical Analysis", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 17(3): 141-158 (In Persian).
51. Tarahomi, F. Esfandiary, A. (2018), "Dimensions of Resistance Economics in Oil Industry; A Critical Study on the Book", *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 17(9): 27-51 (In Persian).
52. Tavasoli, F. Bagherpour Valashani, M. Saei, M. (2017), "Examination of the Accounting Education Expectation Gap as a Result of the Current Legal

Requirements”, *Empirical Studies in Financial Accounting Quarterly*, 14(54): 89-112 (In Persian).

53. Vaez Barzani, M. (2013), “A Review of the Book Macroeconomics”, *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 13(1): 135-146 (In Persian).

54. Yarmohammadian, M. (2013), *The Principles of Educational Planning; the Philosophical, Psychological, and Sociological Foundations, and the Nature of Educational Planning, and Investigating the Educational Plan and its Contextual Analysis...*, Yadvareye Ketab Publisher, Tehran (In Persian).

55. Zarra-Nezhad, M. (2017), “Review and criticism of Analysis of Macroeconomic Indicators in Iran with Economic Resistance Approach”, *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences*, 16(Special Issue for Resistance Economy): 29-49 (In Persian).